

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2014

Ing. Lenka Maněnová

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Etický kodex a jeho význam pro profesní kompetence

Autor diplomové práce:

Ing. Lenka Maněnová

Vedoucí diplomové práce:

doc. PhDr. Miroslav Somr, DrSc.

Rok obhajoby:

2014

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že bakalářskou práci s názvem „Etický kodex a jeho význam pro profesní kompetence“ jsem vypracovala samostatně. Použitou literaturu a podkladové materiály uvádím v příloženém seznamu literatury.

V Jindřichově Hradci dne 27. června 2014

Podpis

Poděkování

Za cenné rady, připomínky, návrhy, životní moudrost a citlivý přístup bych ráda poděkovala vedoucímu své bakalářské práce doc. PhDr. Miroslavu Somrovi, DrSc.

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Autorka práce:	Ing. Lenka Maněnová
Studijní program:	Sociální pedagogika
Obor:	Sociální pedagogika
Název tématu:	Etický kodex a jeho význam pro profesní kompetence
Rozsah práce:	40 – 50

Zásady pro vypracování:

Každá profese má určité kompetence. Některé kompetence, které nejsou přímo ohraničeny zákonem, podléhají tzv. etickému kodexu. Nejznámější oblastí, která podléhá etickému kodexu, je lékařství.

V teoretické části bakalářské práce vymezím na základě odborné literatury pojem etický kodex, a budu se dále věnovat profesím, které etickému kodexu podléhají. Ráda bych porovнала funkci etického kodexu v minulosti a nyní. Ráda bych se zaměřila na etický kodex učitele, sociálních pracovníků, sester a lékařů, policie a popř. novinářů.

V praktické části práce se pokusím zjistit, zda se profese, které jsem popsala v teoretické části, opravdu řídí etickými kodexy.

Pro vypracování své bakalářské práce použiji nejprve metodu komparace, kdy porovnáám historii s přítomností. Potom zanalyzuji informace získané z řízeného rozhovoru se zástupcem některé z uvedených profesí.

Datum zadání bakalářské práce: březen 2013

Termín odevzdání bakalářské práce: duben 2014

Ing. Lenka Maněnová

řešitelka

doc. PhDr. Miroslav Somr, DrSc.

vedoucí práce

OBSAH

ÚVOD	8
1 TERMINOLOGIE	9
1.1 ETIKA	9
1.2 MORÁLKA	10
1.3 PRÁVO	10
1.4 ETIKETA	11
1.5 PROFESNÍ ETIKA	11
1.6 NORMY	11
1.7 HODNOTY	12
1.8 KOMPETENCE	12
2 ETICKÝ KODEX	14
2.1 ETICKÉ KODEXY V ŽIVOTĚ ČLOVĚKA	15
3 HISTORICKÝ VÝVOJ ETICKÝCH KODEXŮ	17
4 ETICKÉ KODEXY V SOUČASNOSTI	19
5 PRIMÁRNÍ ZÁSADY ETICKÝCH KODEXŮ	21
5.1 ZÁSADA ZÁKONNOSTI.....	21
5.2 ZÁSADA KVALITY A EFEKTIVITY	21
5.3 ZÁSADA ETIKY PRÁCE.....	21
5.4 ZÁSADA INFORMAČNÍ OTEVŘENOSTI	21
5.5 ZÁSADA NEOVLIVNITELNOSTI	22
5.6 ZÁSADA NEÚPLATNOSTI A POCTIVOSTI	22
5.7 ZÁSADA ODPOVĚDNOSTI ZA DOBRÉ JMÉNO INSTITUCE	22
6 METODOLOGIE	23
6.1 KVALITATIVNÍ VÝZKUM	23
6.1.1 Strukturovaný rozhovor	24
6.1.2 Nestrukturovaný rozhovor	24
6.1.3 Polostrukturovaný rozhovor	25
7 VÝZKUMNÉ ZAMĚŘENÍ PRÁCE	26

7.1 PŘEDSTAVENÍ VÝZKUMU PRÁCE	26
7.2 CÍLE VÝZKUMU	26
7.3 PŘEDSTAVENÍ VÝZKUMNÉHO SOUBORU	26
8 POPIS ZVOLENÝCH ETICKÝCH KODEXŮ.....	28
8.1 ETICKÝ KODEX POLICISTŮ	28
8.2 ETICKÝ KODEX ZDRAVOTNICKÝCH PRACOVNÍKŮ NELÉKAŘSKÝCH OBORŮ.....	29
8.3 ETICKÝ KODEX SOCIÁLNÍCH PRACOVNÍKŮ	31
8.4 ETICKÝ KODEX UČITELŮ	34
8.5 SROVNÁNÍ VYBRANÝCH ETICKÝCH KODEXŮ.....	39
9 ROZHOVORY SE ZÁSTUPCI JEDNOTLIVÝCH PROFESÍ.....	41
ZÁVĚR.....	46
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	49
PŘÍLOHY	51

ÚVOD

Dle mého názoru je otázka etických kodexů málo diskutovaným tématem a široká veřejnost většinou ani nemá ponětí, že něco jako etický kodex vůbec existuje. Přitom etický kodex doprovází každého z nás nejen v běžném životě, ale i v životě pracovním.

Hlavním cílem této bakalářské práce bude kvalitativní analýza etických kodexů ze čtyř různých oblastí. Postupně se budu věnovat etickému kodexu zdravotnických pracovníků nelékařských oborů, následně se zaměřím na etický kodex policejních složek, rovněž budu zkoumat učitelský etický kodex a také se zaměřím na etický kodex sociálních pracovníků. Tyto čtyři oblasti jsem si vybrala zcela záměrně, jelikož se jedná o sféry, se kterými se v běžném životě setkává každý z nás.

Při zpracování se nejdříve zaměřím na objasnění základních pojmů, specifikaci významu etických kodexů a následně budu zkoumat kodexy ve zvolených oblastech. Nejprve se pokusím jednotlivé etické kodexy popsat tak, by si po přečtení těchto jednotlivých popisů dokázal každý představit, co je vlastně jejich obsahem. Dále provedu srovnání těchto kodexů tak, abych zjistila, v jakých oblastech se kodexy podobají a v jakých se naopak zcela odlišují.

V průběhu řízených rozhovorů chci zjistit znalost příslušníků jednotlivých profesí etických kodexů, které jsou v jejich zaměstnání používány. Pokusím se objasnit skutečný vliv etických kodexů na kompetence pracovníků v daných profesích. Také přiblížím, jakým způsobem jsou zásady etických kodexů vymáhány a kontrolovány v rámci jednotlivých profesí.

V rámci této práce jsem se rozhodla zvolit kvalitativní výzkum. Zaměřím se na menší výzkumný vzorek a danou problematiku se pokusím rozebrat více do hloubky. Jako výzkumnou metodu si zvolím polostrukturovaný řízený rozhovor.

Ráda bych v této práci nashromáždila nejdůležitější informace o etických kodexech tak, aby každý získal povědomí o tom, co to vlastně etický kodex je, a jaký má význam při vykonávání vybraných profesí.

1 TERMINOLOGIE

V této kapitole se věnuji vymezení nejzákladnější pojmů, které přímo souvisí s etickými kodexy, a tím pádem i s etikou samotnou. Poznání základních pojmů považuji za velmi důležité, jelikož mnoho lidí zaměňuje některé pojmy, které by být zaměňovány neměly. V následujících podkapitolách budou popsány pojmy jako etika, morálka, právo, etiketa, profesní etika, normy, hodnoty či kompetence.

1.1 Etika

Aristoteles¹ byl ten, kdo zavedl pojem etika, jakožto název teoretické disciplíny, která zkoumá lidské chování z pozice dobra a zla. Existuje synonymická shoda mezi pojmy etika a morálka, ale od dob Aristotela se pojem etika používá pro označení teorie. A tou je právě věda o morálce, tedy jak by se měli lidé chovat v osobním, profesionálním či veřejném životě. Jedná se tedy o určité návody, jak by se lidé měli v určitých situacích chovat. Etika na rozdíl od morálky nemá vždy konkrétního nositele, který se na základě své osobní vůle rozhodne chovat určitým způsobem. Etika za nikoho nerozhoduje a je vlastně pouze metodou.

Anzenbacher² ve své publikaci uvádí, že etika je disciplína, která se soustředí na lidské jednání ve společnosti. Lidské chování je z velké části podmíněno interpersonálními vztahy se svým okolím. Vše co jedinec ve společnosti udělá, vyvolá odezvy, které na něj zpětně působí. Tím se mezi lidmi utvářejí normy a pravidla. Zákony nepsané i psané, které mají výrazný vliv na každého jedince, a to zejména na to jak se rozhodne a jak se zachová. Jako základní pravidlo je možno považovat motiv docílit žádoucího chování a tomu nežádoucímu se vyvarovat.

Podle Jankovského³ je etika nauka, která se zabývá správným jednáním v tomto lidském společenství. Tento autor chápe etiku jako filosofickou disciplínu, která se zejména za pomoci racionálního zhodnocení snaží poukazovat na platné principy, podle kterých je možno určit, co je ve společnosti správné a co ne.

¹ JANOTOVÁ, H.: *Profesní etika*, Erolex Bohemia s. r. o., Praha 2005

² AZENBACHER, A.: *Křesťanská sociální etika: Úvod a principy*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004

³ JANKOVSKÝ, J.: *Etika pro pomáhající profese*, Praha: Triton, 2003

1.2 Morálka

O etice⁴ jakožto o vědecké disciplíně je možné hovořit až v momentě, kdy má jasně definovaný svůj předmět. Podle Jankovského je tímto předmětem morálka. Jankovský tvrdí, že etika se zabývá morálkou, zkoumá, jestli je lidské chování morální či ne a hodnotí toto chování podle různých norem a hodnot.

Pojem morálka vymezuje určitý společenský jev. Ján Vajda ve své publikaci *Etika* popisuje morálku jako „oblast lidské skutečnosti, která je vymezená protikladností dobra a zla a s nimi spojenými normami chování se člověka v obklopujícím světě, ve společnosti ve vztahu k jiným lidem či k sobě“⁵. Jinými slovy by se dalo říci, že morálka vyjadřuje určitý způsob chování jedince ke svému okolí a k sobě samotnému.

Dorotíková⁶ definuje pojem morálka uvažování a rozhodování každého jedince. Morálku lze rovněž představit na hodnotách a ideálech společnosti. Z nich si právě každá kultura vytváří své vlastní zásady a pravidla, která vymezují jisté jednání jako dobré nebo jako zlé.

Matoušek⁷ tvrdí, že etika je teorií morálky. Tento autor chápe etiku jako vědu o morálce coby o aspektu života společenského jedince. Etika se zabývá studiem morálky a odůvodňuje morální jednání člověka.

Oproti tomu Seknička⁸ definoval vztah etiky a morálky jakožto dva protipóly. Etika podle tohoto autora určuje ideální a obecně platné správné chování. Subjektivní morálka zase na druhé straně může projevovat neetické činy.

1.3 Právo

Právo⁹ je dalším aspektem, který ovlivňuje chování jedince. Tento pojem vyrostl v průběhu času z morálky a etiky. Právo reguluje z pohledu spravedlnosti především společenské a vlastnické vztahy. Zákony nemohou obsáhnout bohatost každodenního života, a právě

⁴ JANKOVSKÝ, J.: *Etika pro pomáhající profese*, Praha: Triton, 2003

⁵ VAJDA, J.: *Etika*, Enigma, Nitra 1995, str. 14

⁶ DOROTÍKOVÁ, S.: *Etika. Příspěvek k etice jednání*, Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 2005

⁷ MATOUŠEK, O.: *Metody a řízení sociální práce*, Praha: Portál, 2003

⁸ SEKNIČKA, P.: *Etické řízení ve firmě*, Praha: Grada Publishing, 2007

⁹ VAJDA, J.: *Etika*, Enigma, Nitra 1995

proto jsou etické normy důležitým doplňkem právní regulace. Tyto tři atributy, kterými jsou právo, etika a morálka by měli jít ruku v ruce a neměli by si vzájemně odporovat.

1.4 Etiketa

Jelikož si mnoho lidí plete pojem etika s etiketou, rozhodla jsem se pouze krátkým vysvětlením tento pojem definovat.

Etiketa¹⁰ je pojem vyjadřující pravidla společenského chování jedinců. Jedná se o soubor společenských zvyklostí, který diktuje, jak by se měl jedinec chovat v určitých situacích, především pak při společenských akcích. Je nezbytné, aby určitý způsob jednání jedince korespondoval se zvyklostmi dané společnosti.

1.5 Profesní etika¹¹

Podle jednotlivých oblastí lidských profesí určuje profesní etika zásady jednání a normy, které ovlivňují chování osob v příslušných oblastech. Profesní etiku lze rozdělit do dvou úrovní, a to úroveň individuální a institucionální. Toto rozčlenění se odvíjí od toho, nakolik jsou dané normy zakotvené v příslušné profesní skupině. Jednotlivá morální pravidla jsou v rámci jednotlivých profesí sumarizována do etických kodexů. Etický kodex pak lze chápat jako jednotící prvek dané profesní činnosti či profesní skupiny. Takový kodex zahrnuje obecná pravidla, která diktují, jak daleko lze v rámci etiky v příslušné profesi zajít.

1.6 Normy

Normy¹² jsou závazná pravidla, která jsou vynucována předpisy, zvykem a podobně. Normu lze rovněž popsat jako jistý požadavek na chování jedince, který buďto předepisuje a vyžaduje, nebo specifikuje, co je normální, tedy přijatelné či obvyklé. Normy mohou nabývat psanou ale i nepsanou formu a mohou se lišit mírou závaznosti či různým rozsahem platnosti. Normy udávají řád, kterým se lidé ve společnosti orientují. Jedinec se s normami sžívá prostřednictvím sociálního tlaku, který může mít různé podoby. Podle Jankovského je nutné rozlišovat normy právní a normy mravní. Mravními normami jsou

¹⁰ NEČASOVÁ, M.: *Úvod do filozofie a etiky v sociální práci*, Masarykova univerzita, Brno 2001

¹¹ JANKOVSKÝ, J.: *Etika pro pomáhající profese*, Praha, Triton, 2003

¹² JANKOVSKÝ, J.: *Etika pro pomáhající profese*, Praha, Triton, 2003

nepsaná pravidla, které platí v dané společnosti nebo v určité společenské skupině. Naproti tomu právní normy jsou ty, které jsou vyhlášeny příslušným veřejným orgánem a mají psanou formu. Mravní normy jsou záležitostí svědomí a chování člověka. Právní normy jsou podmíněny zákonem a jejich porušení je trestné.

1.7 Hodnoty

Pojem hodnota je ve filosofickém slovníku definován jako: „obecný pojem pro všechno, čeho si ceníme nebo vážíme jako takového, ne jako prostředku k něčemu jinému. To, co je vzácné, čemu se člověk věnuje, za čím je ochoten jít, něco obětovat.“¹³

Rudolf Hermann Lotze¹⁴ se snažil tímto pojmem definovat, co je determinantou našeho usuzování. Filosofické pojmy mají ve většině případů vlastnost absolutní povahy – jako dobro a zlo. Výsledky lidského hodnocení mají však spíše povahu flexibilní. Tu lze jistým způsobem stupňovat – něco může být méně, něco zase více hodnotné. Hodnoty nejsou výhradně individuální záležitosti. Společnost, která funguje, určuje vyšší hodnoty, které není možno zpochybňovat a které představují stabilní opěrný bod pro každého jedince. Ačkoliv mnoho hodnot jsou determinovány subjektivním hodnocením a postoji, pojmy jako obětavost, věrnost a spravedlnost je možno chápat výhradně a objektivně jako hodnotné, a to i bez ohledu na to, jestli je člověk uznává či neuznává.

Etika¹⁵ vnímá hodnoty jako zásadní faktory, které ovlivňují lidské chování. Pokud jedinec jedná mravně, snaží se tím přiblížit hodnotám celé společnosti a vlastně i svým vlastním. V rámci etiky jsou tedy hodnoty také jistou formou povinností, která nám říká, jak se chovat, aby naše jednání bylo vnímáno jako hodnotné.

1.8 Kompetence¹⁶

Tento pojem může být vykládán mnoha způsoby. Jan Jandourek kompetence definuje jako schopnosti či předpoklady člověka zvládnout jistou funkci, činnost či situaci. Z právního hlediska tento pojem vymezuje souhrn svěřených povinností pravomocí jistého subjektu a

¹³ SOKOL, J.: *Malá filosofie člověka a Slovník filosofických pojmů*, Praha: Vyšehrad, 1989, str. 303

¹⁴ DOROTÍKOVÁ, S.: *Filosofie hodnot. Problémy lidské existence, poznání a hodnocení*, Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 1998

¹⁵ SKOBLÍK, J.: *Přehled křesťanské etiky*, Praha: Karolinum, 2004

¹⁶ JANDOUREK, J.: *Sociologický slovník*, Portál, Praha 2001

výměr jeho působnosti. Biologické pojetí kompetence vyjadřuje schopnost buněk přijímat DNA zvenčí. V pedagogické oblasti zase tento pojem vyjadřuje určitou schopnost znalosti a vědomosti rovněž používat.

2 ETICKÝ KODEX

Etický kodex¹⁷ lze definovat jako soubor základních etických norem a pravidel. Jedná se o jeden z velmi důležitých a mnohdy i nezbytných regulátorů etického chování jedince. V současné době jsou etické kodexy hojně využívány k dosažení preferovaným formám institucionalizování etiky v hospodářské oblasti, tedy v oblasti pracovního života člověka. Tento dokument může posloužit jako prevence proti různým druhům korupce a zároveň lze jeho zavedením zabezpečit minimální úroveň etického chování jedince v dané společenské roli. Etické kodexy se nejčastěji vyskytují v podobě psaného dokumentu. Je to dáno tím, že v takovém případě nemůže dojít k překrucování stanovených norem, jejich zpochybňování či jejich vlastní interpretaci. Od hlavní funkce etického kodexu, již je regulace chování jedince, se odvozují i vedlejší funkce, kterými jsou například funkce řídicí, výchovná, preventivní, kreační a funkce podporná.

Podle Bankse¹⁸ předepisují nebo zakazují etická předpisy jisté chování. Etická pravidla jsou v obecné rovině také v interakci s primárními hodnotami společnosti, jež je určují a také se od nich odvíjí. V rámci dané profese pak příslušná etická pravidla určují zásady jedince v jeho profesních vztazích. Tyto principy, které jsou v kodexu obsaženy lze pak chápat jako etické chování v příslušné profesi.

Etické kodexy¹⁹ podporují sebeurčení každého člověka a sociální spravedlnost. Rovněž se vedle utužování profesní integrity zabývají hodnotami jednotlivce a jeho lidské důstojnosti.

Podle Remišové²⁰ nabývají etické kodexy v posledních letech na důležitosti. Počátek expanze jejich důležitosti je možno v Čechách přiřadit k počátku demokratického režimu.

Americký představitel²¹ podnikatelské etiky A. S. Luknič ve své publikaci „Štvrtý rozmer podnikania – etika“ rozděluje etické kodexy na několik typů podle ambicí. Luknič dělí etické kodexy na kodexy aspirační, výchovné a regulační. Aspirační kodex je takový, který vyjadřuje určité ideály, ke kterým by mělo směřovat chování jedince. Výchovný kodex zahrnuje jednoznačně vymezené pokyny s komentáři, jak se má optimálně postupovat.

¹⁷ JANOTOVÁ, H.: *Profesní etika*, Erolex Bohemia s. r. o., Praha 2005

¹⁸ BANKS, S.: *Ethics and values in social work*, New York: British Association of Social Workers, 2001

¹⁹ NEČASOVÁ, M.: *Úvod do filozofie a etiky v sociální práci*, Brno, 2001

²⁰ REMIŠOVÁ, A.: *Etické kodexy*, Bratislava: Ekonóm, 1998

²¹ LUKNIČ, A. S.: *Štvrtý rozmer podnikania – etika*. SAP – Slovak academic press, Bratislava 1994

Regulační kodex obsahuje soubor pravidel řízení pracovně-profesionálního chování, který slouží jako základ, z něhož se vychází při řešení stížností.

V praktickém životě²² je možné se setkat i s jinými typy kodexů, než které jsou vyjmenovány výše. Druhy kodexů se mohou lišit podle subjektu, který je využívá. Například se liší kodexy, které využívají lékaři, právníci, učitelé, manažeři aj. Dále se kodexy mohou dělit podle odvětví, ve kterých jsou využívány. Například se bude lišit etický kodex využívaný v bance od etického kodexu, který byl vytvořen pro poštu. Jiný druh kodexu je podnikový kodex, který je záměrně vytvořen pro jeden jediný podnik, v rámci kterého se bude využívat. Tvorba etického kodexu je zdlouhavý proces, u něhož by rozhodně neměl chybět právník, který je schopen posoudit, zda vytvořené normy chování nejsou v rozporu se zákonem či jiným právním předpisem. Ve vlastních začátcích se jedná o otevřený dokument, který je v průběhu času upravován, například na podněty samotných zaměstnanců. Po schválení a uzavření konečné podoby kodexu se tento dokument stává závazným, a to bez výjimky pro všechny zaměstnance. V průběhu času je možné již schválený etický kodex doplňovat či měnit, avšak tyto změny a úpravy by neměly být příliš časté. Je to z toho důvodu, aby nebylo možné zpochybňovat funkčnost daného dokumentu. Proces implementace etického kodexu do praxe by neměl být realizován formálním způsobem, tedy pouhým jeho přečtením či vyvěšením v prostorách pracoviště. Celkem úspěšný způsob, jak efektivně vštípit kodex do myslí zaměstnanců jsou tak zvané etické tréninky či etické kurzy, které by měly být součástí vnitropodnikového vzdělávání zaměstnanců. Po celou dobu platnosti kodexu by měly být prováděny kontroly a to nejlépe nezávislým etickým auditorem. Samozřejmě kontrolní funkci mohou plnit i vnitropodnikové složky, které však musejí být legální. Vždy by mělo platit, že osoba jednající eticky zaslouží odměnu a neeticky chovající jedinec musí být sankcionován.

2.1 Etické kodexy v životě člověka

V průběhu života každého člověka zastává jedinec hned několik sociálních rolí. Ty se mohou časem více nebo méně měnit. Již v dětství byl každý z nás dítětem svých rodičů, někdo je již od útlého věku sestrou či bratrem. Rovněž se můžeme dostat do role souseda či kamaráda. Po nástupu do školy dítěti přibývá nová sociální role v podobě žáka svého učitele a spolužáka svých vrstevníků v rámci dané třídy. Z každé sociální role nám vyplývají nějaké povinnosti stanovené nepsanými dohodami či psanými normami. Jako

²² JANOTOVÁ, H.: *Profesní etika*, Erolex Bohemia s. r. o., Praha 2005

malí musíme poslouchat své rodiče, ve škole pana učitele. Dále se musíme chovat v souladu se školním řádem a musíme psát domácí úkoly. V průběhu dospívání máme nemalé množství povinností a pravidel, které musíme dodržovat. Všeobecně by asi dalo říci, že čím jsme starší, tím získáváme stále více sociálních rolí v rámci různých sociálních skupin a tím více povinností máme. Jsme děti svých rodičů, sourozenci, vnuci, zaměstnanci či zaměstnavatelé, rodiče vlastních potomků, sousedé, kamarádi, milenci či partneři. S těmito rolemi padá na každého jedince jistý tlak, který je spjatý s danými povinnostmi. Tento tlak je ještě umocněn samotnou existencí etických kodexů, které tyto povinnosti striktně vymezují. Samozřejmě není možné, aby existoval etický kodex ke každé existující sociální roli. Například neexistuje etický kodex dcery či syna, který by nám určoval, jak se máme chovat ke svým rodičům, abychom byli dobrými dětmi. Naproti tomu existuje nesčetné množství zaměstnaneckých etických kodexů. Ty jsou nám, jakožto zaměstnancům, většinou předkládány při nástupu do zaměstnání a při jejich porušení nás nemine trest v podobě podmínky či rovnou výpovědi.

V této práci se budu zabývat etickými kodexy různých profesí. Jedná se o tři různé oblasti, ve kterých se zaměstnanci s etickými kodexy setkávají. Jedná se profese policisty, zaměstnance zdravotnictví a pedagoga.

3 HISTORICKÝ VÝVOJ ETICKÝCH KODEXŮ²³

Dalo by se říci, že jakýsi první etický kodex byl zformulován již před dvěma tisíci lety, a to právě v podobě deseti božích přikázání. Šest z těchto deseti přikázání jsou věnována etickým zásadám chování slušného člověka. Krom těchto přikázání existuje ještě jedno „univerzální“ přikázání, která jistým způsobem zachycují celé desatero. Je to takzvané zlaté pravidlo, které zní: „Vždy jednejte s druhými tak, jak byste chtěli, aby druzí jednali s Vámi.“

Sokrates (469 př. n. l. – 399 př. n. l.) zase zastával jinou pozici, a to tu, že morálka není pouze duchovní či náboženskou poslušností, jelikož přikázání jednotlivých náboženství jsou různorodá v mnoha směrech. I ateisté se řídí jistými pravidly v rámci etiky a etických kodexů, a tudíž taková pravidla či přikázání nemohou být výhradně závislá na náboženské víře.

Platonova Ústava je další podobou etického kodexu. Tento nejznámější Sokratův student napsal formou rozsáhlého nepřímého dialogu. Dílo o rozsahu deseti knih se věnuje tématu spravedlnosti na úrovni jedince i státu. Platon (427 př. n. l. – 347 př. n. l.) se rovněž dotýká i mnoha dalších oblastí lidského života jako je umění, výchova, právo, věda a tak dále.

Platonův žák Aristoteles (384 př. n. l. – 322 př. n. l.) se se svým učitelem shodl na tom, že lidé se velmi dobře organizují v městských státech. Aristotela zajímalo, co o morálce soudí obyčejní lidé ve všedních situacích. Tento řecký filozof napsal eticky zaměřenou knihu s názvem „Etika Nikomachova“, kde právě tuto myšlenku zdůrazňuje. Aristoteles se domníval, že jedinec musí zvolit prostředek mezi dvěma krajnostmi. V situaci, kdy se člověk dostane do mravně obtížné situace, ví, jak se má zachovat. V případě, že se jedinec rozhodne špatně, a tedy proti mravním zásadám, musí tato osoba nést za své nedobré rozhodnutí zodpovědnost.

Později vznikl spis „Helénistická etika“, která se skládá z dodatků k názorům Aristotela.

Na Platonovu filosofii se snažil navázat Svatý Augustin (354 n. l. – 430 n. l.). Bylo to v době, kdy se oficiálním náboženstvím celé říše římské stalo křesťanství a právě Svatý Augustin projevil snahu smířit učení evangelií s Platonovými myšlenkami. V té době zastávali role filozofů převážně církevní hodnostáři, a tudíž se diskuse s morálními tématy přesunuly do teologické sféry. Svatý Tomáš Akvinský (1225 n. l. – 1274 n. l.) byl

²³ ROBINSON, D., GARRATT, Ch.: Etika, Portál, s. r. o., Praha 2004

největším středověkým teologem a ten si uzpůsobil Aristotelovo učení. Dle jeho názoru jsou zákony nezbytným aspektem pro obecné dobro a odrážejí takzvaný „přirozený zákon“, který do každého jedince vtiskl sám Bůh.

Ve 14. století, v době vzniku renesance vznikl rovněž „renesanční humanismus“, jež vyzdvihoval lidské snažení, a zároveň kladl menší důraz na úlohu Boha v lidském životě. V této době Niccolo Machiavelli (1469 n. l. – 1527 n. l.) napsal knihu s názvem „Vladař“. Dílo poukazuje na vlastnosti dobrého vladaře. Ten musí oplývat vlastnostmi, jako je sebejistota, odvaha a rozhodnost. Kniha „Vladař“ má etický podtext, který není v harmonii s náboženstvím. Z toho důvodu se toto dílo stalo ve své době první knihou, kterou katolická církev označila za zakázanou literaturu.

Thomas Hobbes (1588 – 1679) rozšiřoval ve svém spisu „Leviathan“ teorii, která je založena na myšlence, že lidská přirozenost je ve své podstatě ničemná. Na druhé straně tohoto postoje leží romantické pojetí, jehož otcem je Jean-Jacques Rousseau (1712 – 1778). Tento francouzský filozof tvrdil, že každý člověk přichází na svět jako morální bytost s velkým potenciálem konat dobré skutky.

Americký sociobiolog Edward Osborne Wilson (1929 -) byl zastáncem takového postoje, že lidská přirozenost a mravnost není tak ostře polarizována. Věřil tomu, že velkému počtu lidských jedinců jsou vlastní a naprosto přirozené motivy soucitu, štědrosti a přátelství, stejně tak hojně jako motivy sobectví a chamtivosti.

Se zcela novými postoji a názory přišel na scénu původně český rodák Sigmund Freud (1856 – 1939). Ten se domníval, že lidská bytost je naprogramovaná instinktivní psychickou stavbou, jež je v soustavném vývoji od raného dětství až do dospělosti. Tento vývoj je zachycen v jistých vrstvách „nevědomí“, „já“ a „nadjá“.

Teorie o etických kodexech se začali objevovat již 5 století před naším letopočtem. Od té doby se touto problematikou zabývalo nemalé množství autorů. Etické kodexy se vyvíjely, vyvíjí a i nadále vyvíjet budou, a to vždy tak, aby vyhovovaly potřebám společnosti.

4 ETICKÉ KODEXY V SOUČASNOSTI

Etické kodexy²⁴ jsou v současné době vytvářeny především profesními organizacemi nebo oborovými sdruženími. Přestože jsou etické kodexy právně nezávazné, vymezují meze chování jednotlivých zaměstnanců nebo členů profesních asociací. Pokud zaměstnanec stanovené zásady nedodrží, může být určitým způsobem za své nevhodné chování postihnut, například vyhozen, zbaven funkce, vyloučen z asociace či finančně pokutován. V případě, že společnost, instituce či asociace etický kodex vytvoří, prezentuje ho i navenek a tím dává najevo, že se řídí podle daných morálních principů. To vše přispívá k dobrému jménu instituce a její důvěryhodnosti.

Mnoho publikací, které se věnují etice, uvádí, že etika může být z části odvozována od lidské přirozenosti. Pokud víme, že existuje mnoho přesvědčení, která nám říkají, jak by se lidé k sobě měli navzájem chovat, snažíme se o to, aby etika byla univerzální a objektivní. To že je jedinec morální rovněž znamená, že se chová rozumně a důsledně.

Můžeme říci, že etika se neustále rozvíjí a mění. V každé době se dají nalézt jedinci, kteří se etikou budou zabývat. Ti mohou ve svém výzkumu zaznamenat nové názory a poznatky v této oblasti. Pod pojmem etika se skrývá věc, která je v čase velmi dynamická a neuchopitelná.

V posledních 20 letech²⁵ usiluje ČR o vytvoření moderní, vyspělé společnosti, která by fungovala v souladu se standardy evropských demokracií. Přijetí etických principů na poli veřejné správy lze provést téměř jednorázově a skokově, ale zajištění jejich funkčnosti a stále kultivace je dlouhodobý procesem, který musí překonávat velkou setrvačnost. V ČR se situace ve vnímání profesionální etiky mění jen zvolna. Je zde nutno také poznamenat, že etičnost činnosti veřejné správy je limitována a formována nejen vlastními zdroji, ale také, a to v míře ne nepodstatné, jejími klienty a konzumenty. Kultivace tohoto prostředí musí probíhat vzájemně a oboustranně. Kodexy ve veřejné správě, a to především ve státní správě, vznikají jako odpověď na vzrůstající poptávku veřejnosti po větší odpovědnosti, efektivnosti, integritě, etických standardech a porozumění veřejných úředníků požadavkům občanů. Důraz na odpovědnost a transparentnost podporuje jednoznačně etické chování

²⁴ ROBINSON, D., GARRATT, CH.: *Etika*, Portál, s. r. o., Praha 2004

²⁵ DOLISTA, J., JEŽEK, R.: *Etika zaměstnance veřejné správy*, Vysoká škola evropských a regionálních studií, České Budějovice, 2006

veřejné služby. Naopak některá opatření ekonomického rázu ke zvýšení efektivity veřejné správy už na etiku zaměstnanců ve veřejném sektoru nemusí mít zdaleka jednoznačný vliv. Tyto instrumenty sice vedou zpravidla k racionalizaci poptávky a ekonomičtějšímu využívání zdrojů, ale při nedostatečné obezřetnosti mohou někdy způsobit nesprávné chování a pokřivení ideálů veřejné služby. A právě z těchto důvodů jsou přijímány etické kodexy pracovníků veřejné správy. V některých zemích existují kodexy etiky zahrnující všechny veřejné úředníky, v jiných jsou vydávány speciální kodexy etiky jednotlivými ministerstvy, případně dalšími orgány státní správy.

5 PRIMÁRNÍ ZÁSADY ETICKÝCH KODEXŮ²⁶

Aby etické kodexy dobře fungovaly, musí být dodržovány primární zásady. Jde o řadu několika zásad. Jsou to zásady zákonnosti, kvality a efektivity, etiky práce, informační otevřenosti, neovlivnitelnosti, neúplatnosti a poctivosti a v neposlední řadě zásadu odpovědnosti za dobré jméno instituce.

5.1 Zásada zákonnosti

Tato zásada apeluje na nutnost vykonávat práci v souladu s Ústavou ČR, veškerými zákony a dalšími platnými normami a předpisy. V rozsahu platné legislativy je usilováno o urychlení a zjednodušení formálních postupů a dodržování veškerých termínů. V situaci, kdy by byl zaměstnanec nucen vykonávat práci, která by byla v rozporu s platnými zákony, nebo kdyby byl požádán, aby jakýmkoliv způsobem zneužil své kompetence, je povinen vše ohlásit odpovědným institucím.

5.2 Zásada kvality a efektivity

Práce by měla být vykonávána na vysoké odborné úrovni, která by měla být soustavným studiem zvyšována a doplňována. Pro řádný výkon práce je každý povinen využít veškeré své úsilí pro dosažení co nejlepších výsledků. V případě kdy dojde ke ztrátě nebo újmě na svěřeném majetku, je jedinec povinen vše nahlásit.

5.3 Zásada etiky práce

Každý má povinnost vykonávat svou profesi odpovědně, čestně, svědomitě a vždy v dobré víře, v souladu s posláním dané profese a svého úřadu či instituce. Jedinec je povinen dodržovat všeobecně platná pravidla etické komunikace a vždy jednat bez ohledu na pohlaví, původ, rasu či sexuální orientaci.

5.4 Zásada informační otevřenosti

Jedinec má povinnost poskytovat co možná nejúplnější informace v souladu s příslušnými normami. Rovněž by měl být dodržován zákon o přístupu k informacím. Klient by neměl být uváděn v omyl tím, že by učinil lživé či zavádějící prohlášení nebo že by úmyslně zamlčel určitou informaci.

²⁶ <http://deutsch-kgb.wz.cz/soubory/profesnietikakgb.htm>; [online 2013-09-16]

5.5 Zásada neovlivnitelnosti

Zaměstnaný jedinec se rozhoduje a řeší veškeré záležitosti na základě jejich skutkové podstaty, a to vždy objektivně a transparentně. Jedinec nesmí upřednostňovat své osobní nebo skupinové zájmy. Také nesmí být ovlivněn negativními vztahy k jiným osobám či skupinám. Všechna jednání musí být vždy slušná a nestranná.

5.6 Zásada neúplatnosti a poctivosti

Zaměstnanec nikdy nesmí přijmout žádnou pozornost ani jiné zvýhodnění, které by mohly hrát roli v jeho rozhodování či narušit citlivý přístup k řešené věci. Každý zaměstnanec se musí vyhnout situacím, které mohly vést ke konfliktu zájmů. Nikdo by neměl své pravomoci zneužít pro svou osobní potřebu či se finančně obohacovat.

5.7 Zásada odpovědnosti za dobré jméno instituce

Zaměstnaný jedinec má povinnost zabránit jakékoliv činnosti a jednání, které by mohlo poškodit dobré jméno instituce. Každý by se měl i v soukromém životě chovat tak, aby to nemělo negativní vliv na dobré jméno instituce.

Výše uvedené zásady jsou v podstatě zahrnuty ve všech existujících etických kodexech. Některé tyto zásady, jako například zásada zákonitosti, nemusí být v etickém kodexu doslova uvedeny, protože jsou brány jako samozřejmost. V různých etických kodexech je kladen klíčový důraz na různé výše zmíněné zásady. Záleží na oboru, v rámci kterého je etický kodex vytvořen.

6 METODOLOGIE

Jelikož se v této práci budu věnovat kvalitativnímu výzkumu, zvolila jsem k tomu i patřičné výzkumné metody.

6.1 Kvalitativní výzkum

Podle Hendla²⁷ stojí kvalitativní a kvantitativní výzkum na pomyslných protipólech výzkumného šetření. Oba tyto výzkumy mají řadu výhod i nevýhod.

Podle Reichela²⁸ je kvalitativní výzkum prováděn o mnoho intenzivněji, nežli je to v případě výzkumu kvantitativního. Kvalitativní výzkum je induktivní, tedy nejdříve jsou sbírána data a až poté jsou formulovány jejich vztahy. Na základě poznání těchto vztahů jsou vytvářeny nové hypotézy. Pro kvalitativní výzkum je charakteristické, že zkoumá více aspektů u menšího počtu zkoumaných objektů. Postupy tohoto výzkumu jsou poměrně flexibilní, a tudíž umožňují pozměnit výzkumné postupy s ohledem na informace, které jsou v průběhu výzkumu zjišťovány. Data jsou tak zjišťována značně nestandardizovaným způsobem. Z toho vyplývá i jistá časová náročnost, která je také pro kvalitativní výzkum charakteristickou. Proces sběru dat a jejich vyhodnocování lze provádět souběžně v průběhu výzkumu. Výsledná zjištění nelze kvantifikovat. Výpovědní hodnota těchto zjištění je obrazná a jedinečná. Za výhodu kvalitativního výzkumu lze považovat porozumění zkoumaného problému a také i možnost poznání jednotlivých a jedinečných podmínek situací.

Podle Švaříčka a Šedové²⁹ se kvalitativní výzkum koncentruje na skutečnosti, které se dějí v přirozeném prostředí a snaží se o komplexní vyobrazení těchto skutečností. Kvalitativní výzkum demonstruje reprezentaci sociální reality na základě získaných a zpracovaných dat. Také je to díky určitému vztahu, který je mezi probandem a výzkumníkem. Tento vztah je hodnocen jako poměrně důležitý aspekt tohoto kvalitativního výzkumu.

²⁷ HENDL, J.: *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*, Praha: Portál, 2008

²⁸ REICHEL, J.: *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*, Vyd. 1, Praha: Grada, 2009

²⁹ ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K., a kol.: *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*, Praha: Portál, 2007

6.1.1 Strukturovaný rozhovor

Podle Hendla³⁰ se strukturovaný, neboli standardizovaný rozhovor snaží v optimální míře eliminovat výzkumníkův vliv na průběh rozhovoru a kvalitu vedeného rozhovoru.

Strukturovaný rozhovor³¹ je charakteristický závaznou a neměnnou podobou dotazů a stejně tak i způsobem, jak a v jakém pořadí jsou otázky kladeny. Tato metoda se snaží minimalizovat zkreslení informací, ke kterému by mohlo dojít v průběhu rozhovoru. K tomuto zkreslení by mohlo dojít například tím, že podněty, které mohou být i neúmyslné, vycházející ze strany výzkumníka by mohly u probanta vyvolat různé nežádoucí vlivy, které by mohly ovlivňovat obsah informací získaných od tohoto probanda. Při strukturovaném rozhovoru může dojít například i k selekci zkoumaných informací, které může výzkumník zjišťovat odděleně a v tom případě může hrozit přehlédnutí některých souvislostí, které by mohly být pro předmětný výzkum důležité a přínosné. Metoda standardizovaného rozhovoru je pro výzkumníka méně náročná, nežli u nestandardizovaného rozhovoru.

Další výhodou³² této metody je, že díky jasné struktuře rozhovoru je jednodušší provést analýzu zjištěných dat a jejich následnou kategorizaci. Stálost otázek zaručuje reliabilitu. V případě výměny výzkumníků mohou oba při rozhovoru se stejným probandem dojít ke stejným závěrům. Také je při této metodě snazší srovnat výpovědi různých probandů. Tato výhoda může být velkým přínosem, pokud se výzkum soustředí na široký výzkumný vzorek.

6.1.2 Nestrukturovaný rozhovor

U strukturovaného rozhovoru³³ stojí metodologická správnost především na kvalitách celkového projektu. U nestrukturovaného rozhovoru se metodologická správnost odvíjí od vhodného postupu a přípravy tazatelů. Nestrukturovaný, neboli nestandardizovaný rozhovor přináší velkou míru volnosti. Jeho celková podoba i průběh je zásadně vázán výhradně na zodpovězení stanovených cílů výzkumu. Také se odvíjí od kritérií, která

³⁰ HENDL, J.: *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*, Praha: Portál, 2008

³¹ PERGLER, P. a kol: *Vybrané techniky sociologického výzkumu*, Praha: Svoboda, 1969

³² HENDL, J.: *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*, Praha: Portál, 2008

³³ PERGLER, P. a kol: *Vybrané techniky sociologického výzkumu*, Praha: Svoboda, 1969

diktují, jak správně vést rozhovor jakožto výzkumnou metodu. Při této metodě zcela závisí na tazateli výběr, pořadí i výsledná formulace otázek. V rámci jednoho výzkumu tak může nestandardizovaný rozhovor nabývat u různých probandů zcela odlišných podob. I tato metoda má své kladné stránky, a to například v podobě navázání hlubšího kontaktu výzkumníka s probandy. Také tato metoda zaručuje jistou prevenci interpretačních chyb tazatele. Při nestrukturovaném rozhovoru, pokud si tazatel není jistý, zdali správně porozuměl odpovědi probanda, může ho vybídnout opakování odpovědi. Také se v tomto případě může probanda zeptat znovu stejným, ale i úplně jiným způsobem. Tato metoda je velice flexibilní, a tudíž se může přizpůsobit případným změnám, které se mohou v průběhu zjišťování informací vyskytnout. Metoda nestrukturovaného rozhovoru umožňuje komplexnější uchopení zkoumané problematiky, která je předmětem rozhovoru a samotného výzkumu.

6.1.3 Polostrukturovaný rozhovor

Hendl³⁴ popisuje polostrukturovaný rozhovor jako rozhovor, který je realizovaný podle jistého návodu. Ten tvoří jistý soubor otázek. Prostřednictvím těchto otázek se tazatel snaží zjistit potřebné informace. Stanovených otázek se však tazatel nemusí zcela striktně držet. Výzkumník může v rámci polostrukturovaného rozhovoru měnit pořadí otázek tak, jak se rozhovor odvíjí. Za výhodu této metody lze považovat fakt, že je udržována forma rozhovoru a zároveň je výzkumníkovi dán prostor pro zařazení nových otázek a také zapojení vlastního pohledu či vlastních zkušeností.

Původně jsem chtěla v rámci svého výzkumu zvolit strukturovaný rozhovor, ale jelikož bych byla omezena pouze předem stanoveným počtem otázek, rozhodla jsem se pro rozhovor polostrukturovaný. V průběhu polostrukturovaného rozhovoru se totiž mohu od předem připravených otázek odchýlit a rozvinout původní soubor otázek o několik nových, které mohou být v průběhu rozhovoru zajímavé a možná i klíčové.

³⁴ HENDL, J.: *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*, Praha: Portál, 2008

7 VÝZKUMNÉ ZAMĚŘENÍ PRÁCE

7.1 Představení výzkumu práce

Tato bakalářská práce se zaměřuje prezentaci vlivu etických kodexů na kompetence ve zkoumaných profesích. Problematiku se bakalářská práce snaží uchopit v rámci vybraných profesí komplexně.

Výzkum této práce se nejdříve zaměří na rozbor jednotlivých etických kodexů. Konkrétně se jedná o rozbor učitelského etického kodexu, etického kodexu sociálních pracovníků, etického kodexu pracovníků ve zdravotnictví a v neposlední řadě etického kodexu policistů. Z toho si může čtenář této práce vytvořit jasnou představu o obsahu jednotlivých etických kodexů.

Na základě řízeného rozhovoru se zástupci z vybraných profesí zjistím, do jaké míry skutečně etický kodex dané profese ovlivňuje kompetence jednotlivých pracovníků. Objasněny budou postupně všechny níže uvedené cíle tohoto kvalitativního výzkumu.

7.2 Cíle výzkumu

Z předchozí kapitoly lze vyvodit cíl této bakalářské práce. Tato práce se snaží nezajímavým způsobem:

1. přiblížit obsah etických kodexů vybraných profesí;
2. přiblížit, v jakých oblastech se zkoumané kodexy liší a v jakých ne;
3. zjistit, jaké zásady etických kodexů jsou v daných profesích klíčové;
4. zjistit znalost etických kodexů příslušníky jednotlivých profesí;
5. objasnit skutečný vliv etických kodexů na kompetence pracovníků v daných profesích;
6. přiblížit, jakým způsobem jsou zásady etických kodexů vymáhány a kontrolovány v rámci jednotlivých profesí;

7.3 Představení výzkumného souboru

Jak je již uvedeno v zadání, předmětem této bakalářské práce je vliv etického kodexu na kompetence pracovníků ve vybraných profesích. Pro tento výzkum jsem si vybrala 4 profese, a to konkrétně policisty, zaměstnance ve zdravotnictví, sociální pracovníky a

učitele. Z každé této profese jsem si vybrala osobu, která ve svém oboru působí již řadu let, a tudíž má v rámci svého zaměstnání s problematikou etického kodexu a jeho vlivu na kompetence zkušenost. Jelikož jsem se v průběhu svého výzkumu dozvěděla, že učitelé na svých pracovištích většinou etický kodex ani nemají, rozhovor s učitelem, které jsem měla vytipovaného, jsem nakonec ani nedělala.

Z policejní profese jsem si vybrala člověka, který se celý svůj život živil jako policista, konkrétně to bylo 35 let. V současné době je již třetím rokem v penzi, ale i nyní s policií spolupracuje, jelikož se stále věnuje příbuznému oboru, kterým je profese soukromého detektiva. Během své aktivní služby vystřídal mnoho pozic a mnoho pracovišť a ke konci své aktivní kariéry policisty se vypracoval až na velmi vysokou pozici. Jelikož si tato osoba nepřála být jmenována, budu ji nazývat panem X.

Z oblasti zdravotnických pracovníků jsem si záměrně nevybrala lékaře, jelikož o těch již byla napsána celá řada bakalářských a diplomových prací, a proto jsem se rozhodla zaměřit na zdravotnické pracovníky nelékařských oborů. Konkrétně jsem si vybrala instrumentářku jedné nemocnice v Jižních Čechách. Touto instrumentářkou je Věra Hartmanová, která se této práci věnuje již 25 let.

Zástupkyní sociálních pracovníků je paní, která také nechtěla být jmenována. Pracuje jako sociální pracovníce již 11 let. Konkrétně pracuje v jednom stacionáři na jihu Čech, který je zaměřen především na děti s mentálním či jiným zdravotním postižením. Tuto paní budu dále nazývat paní A.

8 POPIS ZVOLENÝCH ETICKÝCH KODEXŮ

8.1 Etický kodex policistů

Etický kodex policistů ČR je uveřejněn na internetových stránkách Ministerstva vnitra. Tento kodex má velmi jednoduchou strukturu, která se skládá z pěti jasných a poměrně stručných kapitol.

Hned v první kapitole jsou definovány cíle PČR, jimiž jsou chránit bezpečnost a pořádek ve společnosti, prosazovat zákonnost, chránit práva a svobody osob, preventivně působit proti trestné a jiné protiprávní činnosti a potírat ji, usilovat o trvalou podporu a důvěru veřejnosti.

V následující části jsou pojmenovány základní hodnoty PČR. Těmito hodnotami, jež jsou pro všechny zaměstnance policie stěžejní, jsou profesionalita, nestrannost, odpovědnost, ohleduplnost a bezúhonnost.

Třetí kapitola etického kodexu PČR popisuje závazky příslušníků policie vůči společnosti. Policisté by měli prosazovat zákony přiměřenými prostředky s maximální snahou o spolupráci s veřejností, státní a nestátními institucemi. Také by se každý policista měl chovat důstojně a důvěryhodně, jednat se všemi lidmi slušně, korektně a s porozuměním a respektovat jejich důstojnost. Samozřejmostí by mělo být i uplatňování rovného a korektního přístupu ke každé osobě bez rozdílu, v souladu s respektováním kulturní a hodnotové odlišnosti příslušníků menšinových skupin všude tam, kde nedochází ke středu se zákony. Při výkonu služby musí policisté jednat taktně, korektně a vhodně uplatňovat princip volného uvážení. Policisté mohou používat donucovací prostředky pouze v souladu se zákonem, nikdy nezacházet s žádnou osobou krutě, nehumánně či ponižujícím způsobem. Příslušníci PČR nesou odpovědnost za každou osobu, která byla omezena Policií České republiky na osobní svobodě. Zaměstnanci PČR musí zachovávat mlčenlivost o informacích zjištěných při služební činnosti a jsou zavázáni zásadně odmítat jakékoliv korupční jednání, dále netolerovat tuto protizákonnou činnost u jiných příslušníků PČR, odmítnout dary nebo jiné výhody, jejichž přijetím by mohlo dojít k ovlivnění výkonu služby. V posledním bodě této kapitoly je řečeno, že by se každý policista měl zásadně vyhnout jakémukoliv jednání, které by mohlo vést ke střetu zájmů.

Předposlední kapitola je věnována vymezení závazků vůči ostatním příslušníkům Policie České republiky. Policisté by měli usilovat o otevřenou a partnerskou spolupráci. Policejní

příslušníci mají povinnost dbát, aby vztahy byly založeny na základě profesní kolegiality, vzájemné úcty, respektování zásad slušného korektního jednání. Jakékoliv formy šikanování a obtěžování ze strany spolupracovníků či nadřízených jsou vyloučeny. Žádný policista nesmí tolerovat ani krýt podezření z trestné činnosti jiných příslušníků PČR a trestnou činnost neprodleně oznámit. Stejně tak nesmí tolerovat ani jiné jejich protiprávní jednání či jednání, které je v rozporu s Etickým kodexem Policie České republiky.

Závěrečné kapitola etického kodexu PČR je o osobním a profesionálním přístupu policistů. Ti nesou osobní odpovědnost za svoji morální úroveň a svůj profesionální výkon. Také se musí chovat bezúhonně jak ve službě, tak mimo ni tak, aby důstojně reprezentovali Policii ČR svým jednáním, vystupováním i zevnějškem.

O porušení etického kodexu³⁵ zpravidla rozhoduje etická komise, která byla za tímto účelem zřízena. Etická komise PČR je poradním orgánem policejního prezidenta v otázkách Etického kodexu PČR a jeho implementace do činnosti policie a v otázkách definování a rozvoje firemní kultury policie.

8.2 Etický kodex zdravotnických pracovníků nelékařských oborů

Etický kodex zdravotnických pracovníků nelékařských oborů, podle kterého se řídí i tak zvaní instrumentáři v jindřichohradecké nemocnici, se skládá z šesti částí. Ty se postupně věnují následujícím tématům – etické zásady zdravotnického pracovníka, zdravotnický pracovník a spoluobčané, zdravotnický pracovník a praxe, zdravotnický pracovník a společnost, zdravotnický pracovník a spolupracovníci, zdravotnický pracovník a profese.

V první části tohoto etického kodexu je věnována pozornost etickým zásadám. Práce zdravotnického pracovníka je založena na úctě k životu, na respektování lidských práv a důstojnosti každého jednotlivce bez ohledu na národnost, rasu víru, barvu kůže, pohlaví politické přesvědčení nebo sociální postavení. Zdravotnický pracovník dbá na dodržování lidských práv u jednotlivců i skupin, tak jak jsou vyjádřena v Chartě lidských práv Spojených národů a v Úmluvě o právech dítěte. Stejně tak zdravotnický pracovník dbá na dodržování práv pacientů, tak jak jsou vyjádřena v Chartě práv pacientů a v Chartě práv hospitalizovaných dětí. Každý zdravotnický pracovník je povinen převzít profesionální odpovědnost za podporu zdraví, prevenci nemocí, za obnovu zdraví a zmírňování utrpení,

³⁵ DOLISTA, J., JEŽEK, R.: *Etika zaměstnance veřejné správy*, Vysoká škola evropských a regionálních studií, České Budějovice, 2006

příspěvat ke klidnému umírání a důstojné smrti. Zdravotnický pracovník poskytuje zdravotnické služby jednotlivcům, rodinám, skupinám a společnosti a spolupracuje s odborníky jiných oborů. Všichni tito pracovníci jsou povinni chránit informace o těch, kterým poskytují své služby a to i v případech počítačového (elektronického) zpracování informací. V neposlední řadě je velice důležité a nezbytné, aby zdravotnický pracovník znal a dodržoval zákony a zákonné předpisy platné pro jeho profesi.

V druhé kapitole tohoto etického kodexu je řešen vztah zdravotnických pracovníků vůči spoluobčanům. Každý zdravotnický pracovník zodpovídá za péči, kterou v rozsahu své odbornosti a pravomocí poskytuje těm, kteří zdravotní péči potřebují. Při poskytování péče respektuje náboženské přesvědčení a životní hodnoty občanů, jejich životní zvyky a duchovní potřeby, a snaží se vytvářet takové podmínky, které by odrážely individuální potřeby jednotlivců. V rozsahu své odbornosti a pravomocí poskytuje občanům informace, které jim pomáhají převzít spoluzodpovědnost za jejich zdravotní stav a případnou léčbu. Zdravotní pracovník považuje informace o pacientech a za důvěrné a tyto informace předává pouze se souhlasem pacienta nebo vyplývá-li to ze zákona.

Třetí část etického kodexu nese název zdravotnický pracovník a praxe. Je zde řečeno, že každý zdravotnický pracovník poskytuje péči v rozsahu své odbornosti a pravomocí, má schopnost autoregulace a empatie. Aktivně usiluje o vlastní odborný, osobní a intelektuální růst po celou dobu svého profesionálního života a své nové znalosti a dovednosti se snaží využít v praxi. Za každé situace musí zdravotnický pracovník usilovat o co nejvyšší kvalitu a úroveň poskytované zdravotní péče. Dále poskytne nezbytně nutnou zdravotní péči i nad rámec svých pravomocí, pokud ji nemůže poskytnout způsobilý zdravotnický pracovník a pokud nebezpečí, které plyne z prodlení, je větší než možné nebezpečí plynoucí z nedostatečných znalostí a dovedností zdravotnického pracovníka. Každý takovýto pracovník jedná a vystupuje tak, aby jeho chování přispělo ke zvyšování kreditu zdravotnických povolání. Při přebírání úkolu i při pověřování úkolem zodpovědně hodnotí kvalifikaci svou i ostatních zdravotnických profesionálů.

Další kapitola tohoto etického kodexu je věnována tématu zdravotnický pracovník a společnost. Je zde řečeno, že zdravotnický pracovník by se měl podílet nejen na zdravotním uvědomění jednotlivců ale i celé společnosti. A měl by spolupracovat při těch aktivitách, které směřují ke zlepšení zdravotního a sociálního zabezpečení obyvatelstva.

Pátá část vymezuje vztah zdravotnického pracovníka vůči jeho spolupracovníkům. Každý zdravotnický pracovník by měl spolupracovat v rámci multidisciplinárního týmu

s ostatními profesionály tak, aby byly splněny všechny cíle plánu komplexní péče o pacienta. Pracovník respektuje znalosti a zkušenosti svých kolegů i spolupracovníků jiných odborností. Pracovníci se navzájem podporují ve svých odborných rolích a aktivně rozvíjejí úctu k sobě i druhým. Podle nutnosti vystupuje jako ochránce pacienta, pokud je péče o něho ohrožena nevhodným chováním nebo jednáním jiného zdravotníka či občana.

Poslední část tohoto etického kodexu je zaměřena na zdravotnického pracovníka a praxi. Zdravotní pracovník je odpovědný za vysokou kvalitu jím poskytované zdravotní péče a za co nejvyšší odbornou úroveň svého vzdělání. Každý pracovník dbá na udržování a zvyšování prestiže své profese. Dále se neustále snaží o rozvoj své profese a zvýšení její odborné úrovně. Rovněž by měl soustavně pracovat na definování a kultivaci vnitřního obsahu zdravotní péče.

8.3 Etický kodex sociálních pracovníků

Etické kodexy jednotlivých institucí vykonávajících sociální činnost vychází z „Etického kodexu sociálních pracovníků ČR“. Ten je rozdělen do dvou kapitol. První je věnována etickým zásadám a druhá pravidlům etického chování sociálního pracovníka. Centrum sociálních služeb, jehož etický kodex zde budu charakterizovat, vychází právě z výše zmíněného Etického kodexu sociálních pracovníků ČR.

V první části etického kodexu pracovníků tohoto stacionáře je řešeno, na jakých hodnotách vůbec stojí práce sociálního pracovníka. Těmito hodnotami je demokracie, lidská práva a sociální spravedlnost. To vše je ukotveno i právními předpisy a zákony jako Všeobecná deklarace lidských práv, Charta lidských práv Spojených národů, Úmluva o právech dítěte, Ústava, Listina základních práv a svobod a dalšími zákony tohoto státu, které se od výše zmíněných dokumentů odvíjejí. Dále je v této kapitole apelováno, že sociální pracovník musí respektovat jedinečnost každého člověka, a to bez ohledu na jeho původ, etnickou příslušnost, rasu či barvu pleti, mateřský jazyk, věk pohlaví, rodinný stav, zdravotní stav, sexuální orientaci, ekonomickou situaci, náboženské a politické přesvědčení.

Druhá kapitola, zaměřující se na pravidla etického chování sociálního pracovníka, zahrnuje 4 úhly pohledu na tuto problematiku, a to konkrétně ve vztahu k uživateli služby, ve vztahu ke svému zaměstnavateli, ve vztahu ke kolegům a ve vztahu ke společnosti.

Ve vztahu k uživateli služby jsou sociální pracovníci povinni chránit soukromí klienta a respektovat důvěrnost informací, osobních dat. Citlivé údaje od uživatelů služby smí

vyžadovat pouze v rozsahu nezbytně nutném, a to výhradně za účelem zkvalitnění péče. Sociální pracovníci musí jednat s každým uživatelem služeb centra sociálních služeb jako s osobou s jistou historií, životními zkušenostmi, dovednostmi a schopnosti. Právě na základě toho pak mohou plánovat klientovi službu, která s tímto vším koresponduje. Pracovníci mají povinnost chránit klienta před ponižováním a zneužíváním. Pracovníci by měli k uživatelům služeb přistupovat s empatií, trpělivostí a pochopením. Dále je v tomto etickém kodexu uvedeno, že každý pracovník by měl klienta vést k vědomí odpovědnosti sám za sebe za případné důsledky jeho rozhodnutí. Také by pracovníci měli podpořit schopnosti a dovednosti klienta. Pracovníci by měli klienty podporovat pouze v nezbytně nutné míře, aby se uměle nevytvářeli závislost uživatelů na poskytovaných službách a na centru. Etický kodex rovněž zdůrazňuje, že pracovníci by neměli klienty litovat pro jejich postižení a omezené možnosti, ale naopak by měli usilovat o minimalizaci vlivu jejich handicapu na kvalitu jejich života. Rovněž je zde zmíněno to, že služba, kterou klient využívá, by měla být přizpůsobena jemu, a tedy uživatel by neměl být přizpůsobován službě. V posledním bodě této podkapitoly, věnující se vztahu k uživatelům služby, je řečeno, že by se pracovníci neměli před klientem ani před jinými uživateli služby vyjadřovat o jeho osobě negativně.

Jedním ze základních charakteristických³⁶ rysů, které vyplývají ze zaměření sociální práce na klienta, je požadavek znalosti klienta a jeho situace. Rozsah a dosažení této znalosti mnohdy vyplyne ze zvolené metody sociální práce a příslušných směrnic. Samozřejmě je zde ještě etický rozměr práce sociálního pracovníka, který vyžaduje hlubší poznání klienta jako osoby, aby bylo možné uvažovanou pomoc poskytnout v úzké souvislosti s jeho osobní situací. Volba přijatelného postupu intervence se totiž bude odvíjet spíše od situace klienta, než pouze od strategie vlastní sociálnímu pracovníkovi nebo organizace, která zprostředkuje pomoc. Eticky citlivý přístup sociálního pracovníka tedy předpokládá schopnost porozumět klientovi a docenit jeho způsob uvažování.

Ve vztahu ke svému zaměstnavateli by měl sociální pracovník odpovědně plnit své povinnosti. Pracovník by se měl snažit spoluvytvářet ve svém zaměstnání takové podmínky, které umožní všem sociálním pracovníkům přijmout a uplatňovat závazky vyplývající z etického kodexu. Také by se měl sociální pracovník snažit ovlivňovat sociální

³⁶ FISCHER, O., MILFAIT, R. A KOL: *Etika pro sociální práci*, Vyšší odborná škola sociálně pedagogická a teologická, Brno, 2010

politiku, pracovní postupy a jejich praktické uplatňování ve své zaměstnavatelské organizaci s ohledem na co nejvyšší úroveň služeb poskytovaných klientům.

Každý sociální pracovník by měl respektovat znalosti a zkušenosti svých kolegů i ostatních odborných pracovníků. Pracovník by se měl snažit vyhledávat a rozšiřovat spolupráci se svými kolegy, a tím zvyšovat kvalitu poskytovaných sociálních služeb. Ve vztahu ke svým kolegům by měl respektovat rozdíly v názorech a praktické činnosti kolegů a ostatních odborných a dobrovolných pracovníků. Kritické připomínky k těmto rozdílům by měl vyjadřovat na vhodném místě a vždy vhodným způsobem. V neposlední řadě by měl každý sociální pracovník iniciovat a zapojovat se do diskusí týkajících se etiky se svými kolegy a zaměstnavateli a je zodpovědný za to, že jeho rozhodnutí budou eticky položena.

Další podkapitola etického kodexu sociálních pracovníků je věnována vymezení vztahu sociálních pracovníků ke svému povolání a své odbornosti. Každý sociální pracovník by měl dbát na udržení a zvyšování prestiže svého povolání a neustále by se měl snažit o udržení zvýšení odborné úrovně sociální práce a uplatňování nových přístupů a metod. Práci sociálního pracovníka by měl vždy vykonávat kvalifikovaný pracovník s odpovídajícím vzděláním. Každý sociální pracovník je zodpovědný za své soustavné celoživotní vzdělávání a výcvik, což je základ pro udržení stanovené úrovně odborné práce a schopnosti řešit etické problémy. Pro svůj odborný růst využívá zaměstnanec sociálního zařízení znalosti a dovednosti svých kolegů a jiných odborníků, naopak své znalosti a dovednosti rozšiřuje v celé oblasti sociální práce. Sociální pracovník spolupracuje se školami sociální práce, aby podpořil studenty sociální práce při získávání kvalitního praktického výcviku a aktuální praktické znalosti.

Ve vztahu ke společnosti má sociální pracovník právo i povinnost upozorňovat širokou veřejnost a příslušné orgány na případy porušování zákonů a oprávněných zájmů občanů. Každý pracovník v této oblasti by měl přispívat ke zlepšení sociálních podmínek a zvyšování sociální spravedlnosti tím, že podněcuje změny v zákonech, v politice státu i v politice mezinárodní. Sociální pracovník by měl upozorňovat na možnost spravedlivějšího rozdělení společenských zdrojů a potřebu zajistit přístup k těmto zdrojům těm, kteří to potřebují. Pracovník má působit na rozšíření možností a příležitostí ke zlepšení kvality života pro všechny osoby, a to se zvláštním zřetelem ke znevýhodněným a postiženým jedincům a skupinám. Sociální pracovník působí na zlepšení podmínek, které zvyšují vážnost a úctu ke kulturám, které vytvořilo lidstvo. Každý pracovník požaduje uznání toho, že je zodpovědný za své jednání vůči osobám, se kterými pracuje, vůči

kolegům, zaměstnavatelům, profesní organizaci a vzhledem k zákonným ustanovením, a že tyto odpovědnosti mohou být ve vzájemném konfliktu.

8.4 Etický kodex učitelů

Vzhledem k tomu, že se mezi mými známými a kamarády vyskytuje poměrně mnoho učitelů, a to převážně na základních školách, rozhodla jsem se, že jeden ze zkoumaných etických kodexů bude právě etický kodex učitele.

Existují profese, pro které je etika typičtější, nežli pro jiná. Jsou to profese, kterým se říká povolání vztahová. Do této profese spadá právě i povolání učitele, jelikož je to povolání, které se zaměřuje na člověka a interakci s ním.

Učitelství jako takové nemá oficiálně stanovený jednotný etický kodex, jako například na rozdíl od zaměstnanců zdravotnictví, policistů či sociálních pracovníků. Možným odůvodněním může být to, že učitelství je samo o sobě považováno za takovou profesi, která se v průběhu staletí po etické stránce natolik ustálila, že psaný kodex vlastně ani nepotřebuje.

Požadavky učitelské etiky mohou být formulované přímo právě v podobě kodexu, nebo mohou být formulovány jen nepřímou. Tento druhý způsob jen napovídá, co se od učitele předpokládá a očekává.

Základem etického chování³⁷ učitele je uznávání určitých hodnot, zaujímání postojů a jednání podle nich. V rámci současné školy jsou aktuální hodnoty jako obecně lidské, občanské, multikulturní, environmentální a sociální. Právě k těmto hodnotám by měl učitel vést své žáky. Proto je třeba, aby si učitel svůj systém hodnot sám uvědomoval a utřídil. Učitelovi hodnoty by měly korespondovat s hodnotami společenskými. Právě proto by v řebříčku učitele neměly chybět hodnoty jako akceptování občanských povinností, respektování zásad trvale udržitelného rozvoje, uznávání rovnosti ras, etnik a humanismu, odpovědnost za vývoj svěřených žáků, demokratismus v evropských souvislostech a v neposlední řadě prosociální citění a empatie. Právě na tyto hodnoty se zaměřuje v současném českém školství Rámcový vzdělávací program.

Učitel by měl být zodpovědný za přítomnost a budoucnost žáků. Odevzdává poznatky, ale i společenské zkušenosti dětem, proto by se jeho slova a činy neměli rozcházet. Učitel by

³⁷ GLUCHMAN, V.: *Úvod do etiky*, Tribun EU, 2011

měl všemi silami směřovat k pozitivnímu formování dítěte. Učitel by neměl ani na chvilku zapomenout, že je učitelem a že je neustále pod kontrolou svých žáků. Dokonce učitel nemůže dost dobře členit svůj život na pobyt ve škole a na ostatní část, protože by měl vychovávat ve třídě na školní chodbě i na ulici. Napříč tomu, že i učitel je jen člověk, měl by usilovat o to dělat všechno dobře. Pokud se mu něco nepodaří, tak by jeho okolí mělo vidět, že se s tím nesmířil a chce vše dovést k dokonalosti. Jeho práce musí charakterizovat humanismus, láska k dětem a úcta k osobnosti. Jeho konání má směřovat k pomoci dětem, k pochopení jejich stavu a možností.

Učitelská morálka³⁸ je historický vzniklý systém pravidel, norem a hodnotících úsudků, které regulují chování učitele v průběhu jeho profesní činnosti. Je to projev morálky společnosti vzhledem ke svéráznosti, zvláštnostem a podmínkám praktické činnosti učitele. Učitelská etika je formou vyjádření lásky učitele k povolání, k formování jeho pocitu povinnosti a vysoké zodpovědnosti za kvalitu práce a také důležitý prostředek efektivnosti jeho práce. Kritérium mravnosti v souladu s tím je potom služba společenskému pokroku a štěstí lidstva. Z hlediska učitelské etiky mravné je také konání, které přispívá k největší možné realizaci každé osobnosti, její práva stát se vysoko vzdělaným, kulturním a mravným člověkem. V souladu s tím potom učitelská povinnost je souhrn mravních požadavků, předložených společností osobnosti učitele, které je třeba splnit v rámci profesní povinnosti. Výchovou a vzděláváním žáků si učitel plní svoji povinnost vůči společnosti. Je třeba zdůraznit, že učitel se dobrovolně rozhodl pro plnění těchto povinností tím, že si zvolil učitelské povolání. K základním povinnostem samozřejmě patří výchova a vzdělávání žáků a studentů. K velmi důležitým profesním rysům učitelovy osobnosti dále patří pocit zodpovědnosti. Vyplývá to z chápání sociálního významu působení učitele. Pedagogická zodpovědnost musí, případně má přerůst do pocitu před vlastním svědomím, ale i společností. Učitel každodenně vstupuje do kontaktů se žáky a studenty, proto je nutné přijímat svoje vlastní řešení, za které sám nese zodpovědnost. Z toho tedy vyplývá, že svoboda voly řešení jistých mravních situací v učitelském povolání patří k významným momentům. Mravní zodpovědnost učitele je uvědomění si svojí povinnosti. Potom je to vědomé a dobrovolné snažení se uskutečnit kvalitní a efektivní výchovu a vzdělávání mladé generace. Stejně významná úloha je připisována i takovým kategoriím etiky jako je čest a důstojnost učitele, protože právě tyto kategorie se vztahují k celému povolání učitele a jeho úlohou je vychovávat k tomu i žáky a studenty. Další velmi důležitým požadavkem

³⁸ GLUCHMAN, V.: *Úvod do etiky*, Tribun EU, 2011

v práci učitele je spravedlivost, tedy spravedlivé požadavky a spravedlivé hodnocení vědomostí a činů studentů a žáků. Učitel, který to dokáže, může pomoci při výchově žáků k spravedlivosti, za předpokladu, že učitel a případně škola nejsou osamocené v tomto úsilí. Pedagogická spravedlnost je také měřítkem mravní kultury učitele. Spravedlivost vylučuje v praxi učitele předpojatost, apriorismus, voluntarismus, nezasloužené a nepodložené upřednostňování některých žáků na úkor druhých. Velmi důležitou oblastí uplatňování spravedlivosti v učitelství je známkování. Důležitými faktory mravního vědomí učitele jsou rovněž akceptování principů a pravidel pedagogické morálky, potřeba plnit svoji povinnost vyplývající ze svobodné volby povolání, dodržovat čest a důstojnost učitelství, úsilí žít v souladu s požadavky na práci učitele a vlastními mravními ideály, které musí být v zásadě přizpůsobené základní povinností vyplývajícím z profese učitele. Jinou významnou kategorií učitelství je takt, který je v učitelství charakterizován jako hledání optimálních řešení protiřečení, které však v sobě zahrnuje i prognózování či lepe řečeno předpokládání mravních důsledků nějakého činu. Takt je prostředkem k dosažení dobrých vztahů v jakýchkoliv situacích a při řešení jakýchkoliv konfliktů. Z toho tedy vyplývá, že i při kritice musíme zachovat míru, formu, obsah a tón, aby kritizující nepřekročil hranici, za kterou dochází k znevážení osoby kritizovaného, znevážení člověka vůbec. Takt je ve skutečnosti podmíněný vnitřní kulturou člověka, úrovní jeho mravního vědomí. Takt není vrozený, ale člověk si ho osvojuje po celý život. Proto je neustále potřebné rozvíjet pocit účinnosti k jiným lidem. Pedagogický takt je potom přirozený výraz učitelovy osobnosti, velmi důležitý rys jeho profesionality. Psychologický základ taktu tvoří kultura chování učitele. Důležitou úlohu tu hraje i osobnost žáka a studenta a jeho vztah k učiteli. Důležitou rolí pedagogického taktu je, aby pomáhal při formování pozitivní atmosféry u dětí a mládeže, která je nevyhnutelná pro správné přijímání požadavků učitele. Takt často pomáhá učitelům řešit problémy mírně a mnohem efektivněji, než při použití jiných „tvrdších“ prostředků řešení problémů. Autorita učitele je jeho morální status v kolektivu učitelů, studentů, případně žáků. Je závislá na komplexu mravních a profesních kvalit učitele a je jedním z předpokladů úspěchu práce učitele. Každý učitel potřebuje mít autoritu mezi žáky a studenty, ale i mezi učiteli, rodiči a ve společnosti vůbec. Autorita je podmíněná hloubkou jeho vědomostí, erudicí, vztahem k práci, schopností ovlivňovat děti, ale také je podmíněna metodami práce s rodiči, vztahem k životu a schopností taktu. S autoritou učitele je velmi úzce spojena jeho reputace jak člověka, tedy o mínění lidí v jeho okolí na jeho mravní vyspělost.

Vychovávat znamená ve značné míře řídit rozvoj člověka. To dokáže jen osobnost. Učitel může ovlivňovat ideály, snažení, city, charakter, zájmy a sklony svých žáků jen tehdy, když je sám vysoko kulturní, vzdělaný a je příkladem mravnosti. Učitel by měl zaujímat aktivní životní pozici, nacházet uspokojení v tom, že pomáhá lidem nacházet radost, štěstí, uznává jejich důstojnost a nezneužívá jejich důvěru. Schopnosti k pedagogické práci jsou těsně spjaty s rysy charakteru, intelektem, emocionálními vlastnostmi. Ty jsou výsledkem rozvoje osobnosti a je jich možno dosáhnout jen v závislosti na aktivitách člověka. Určité nadání, vztah k práci je blahem pro člověka, ale také pro společnost či konkrétně pro studenty a žáky. Naopak neštěstím je pro žáky i pro učitele když vykonává práci, ke které nemá vztah.

Velmi důležité v práci učitele je, aby dokázal ovládat svoje city a nálady, které jsou výsledkem emocionálního stavu člověka pod vlivem vnějšího okolí a také závisí na individuálních vlastnostech a schopnostech člověka. Nálada učitele je velmi často spjatá s konkrétními událostmi jeho každodenního profesního života. Podobně důležité pro práci učitele je, aby měl vysokou kulturu myšlení a k tomu by se měl snažit vychovávat i svoje studenty a žáky. Podobně neméně důležitým prvkem v chování učitele je jeho kultura chování. Pod tím se rozumí předchozí souhrn forem každodenního chování člověka v práci, v životě, v kontaktu s jinými lidmi. V kultuře chování člověka se projevuje jeho představa o dobru a zlu. Na základě chování člověka můžeme usuzovat o jeho vztahu k lidem a o úctě k nim. Kultura chování charakterizuje duchovní a mravní horizont člověka. Ukazuje, jak si dotyčný člověk osvojil lidskost a důstojnost člověka. Součástí kultury chování je i vyjadřování, intonace, mimika, gestikulace a tak dále. Zde se rovněž projevuje schopnost člověka kontrolovat svoje činy, svoje jednání a jeho schopnost komunikace s lidmi. Učitel by v sobě měl zahrnovat humánnost, kulturnost, vzdělanost, dobrotu a moudrost. Měl by rovněž usilovat, aby dokázal u studentů a žáků skloubit jejich mravní vědomí, city a chování. Důležitým momentem v celém procesu působení učitele ve škole je jeho mravní sebevýchova. Sebevýchova je však možná pouze u takových lidí, kteří si uvědomují vlastní zodpovědnost za svoje konání, a proto se snaží vypracovat, případně zdokonalit také svoje kvality a vlastnosti, které by určovali hluboký mravní charakter jejich činů. Sebevýchova však předpokládá dosáhnutí takového stupně mravního rozvoje, kdy si učitel uvědomí, že se v jakémkoliv momentě dokáže kontrolovat, dokáže kontrolovat svoje přání, touhy, egoistické záměry a sklony. Se sebevýchovou velmi úzce souvisí sebeovládání, tedy schopnost člověka kontrolovat emocionální stránku svojí

psychiky a podřídit svoji činnost řešení základních úloh. Kdyby člověk nekontroloval svoje city, vzplanutí, tak by to mohlo mít zhoubný vliv na jeho konání a činy pro společnost, ale i pro něho samotného. Výchova k sebeovládání je jednou z velmi důležitých úkolů mravní sebevýchovy učitele. Stupeň sebeovládání je podstatným projevem mravní kultury člověka. Pro učitele je sebeovládání velmi důležité i z hlediska jeho profesionality.

Další velmi důležitým rysem³⁹ učitelovy osobnosti je i jeho přesvědčení. To závisí na tom zda má dostatečné schopnosti a možnosti pro úspěšné splnění svojí povinnosti, a jak je vyzbrojený vědomostmi a znalostmi. Potom přesvědčení o sobě je zhodnocením vlastních sil, vědomostí, zkušeností, zhodnocení objektivních a subjektivních faktorů, které plynou z plnění úkolů. Přesvědčení je důležitým předpokladem pro úspěch pedagogické práce. Chování učitele, jeho vyjadřování a tón komunikace se studenty a žáky je stejně důležité k formování jejich správného vztahu k učení, studovaným předmětům, učiteli, ale i ke společnosti a jejím problémům. Ve vztahu učitel – žák, pedagog je v centru pozornosti studentů a žáků, jako konkrétní ztělesnění mnohých pozitivních příkladů, o kterých hovoří. Skutečný živý příklad pozitivních vlastností v učitelově osobě, může zahrát mnohem významnější úlohu v mravní výchově než mnohé přednášky. Z toho dále vyplývá, že síla učitelova vlivu není založena jen na úzce profesních schopnostech, ale také na osobnostních vlastnostech a rysech, které z něho dělají v očích studentů a žáků dobrého člověka.

Vzájemný vztah lidí vyvolává mnohé reakce, které jsou podmíněny mnohými objektivními i subjektivními faktory, takže výsledek učitelova působení nikdy není možné dopředu vypočítat. Objekt výchovy je zároveň subjektem procesu výchovy. V procesu výuky je samozřejmě určitý rozdíl mezi učitelem a žákem, který je daný jejich rozdílným sociálním statutem. Nic však nebrání tomu, aby se tento rozdíl zmenšoval mimo vyučování. Pedagogický efekt učitelské práce však není závislý jen na osobních vlastnostech učitele. Jeho individuální úsilí nemůže být úspěšné, když nejsou v souladu s úsilím celého kolektivu. Aby kolektiv mohl fungovat jako celek, je nevyhnutný soulad a společná zaměřenost na všechny jeho členy, což je zabezpečené především prostřednictvím mravní regulace kolektivu.

Velmi důležitým faktorem, který ovlivňuje efektivnost pedagogické práce, je psychologická atmosféra v pedagogickém kolektivu. Rozhodující úlohou při formování

³⁹ GLUCHMAN, V.: *Úvod do etiky*, Tribun EU, 2011

pracovní atmosféry pedagogického kolektivu hraje vedení školy a další formální či neformální skupiny působící ve škole. Je třeba vyrovnat se v kolektivu s hrubostí, znevažováním a neúctou k jednotlivým členům pedagogického kolektivu. To je úloha především vedení školy, ale to neznamená, že ostatní členové kolektivu by se měli tvářit, že se jich to netýká. Právě naopak, protože to velmi významně ovlivňuje mezilidské vztahy, vztah k práci, efektivnost práce a samozřejmě psychologická atmosféra celého pracovního kolektivu. Z toho vyplývá, že vedení školy hraje velmi důležitou úlohu při formování dobrých vztahů a pozitivní atmosféry v celém učitelském kolektivu. Napříč tomu, že i členové vedení školy jsou přece jen lidé s určitými přednostmi a nedostatky, sympatiemi či antipatiemi k určitým lidem, rozhodujícím kritériem při hodnocení jednotlivých členů kolektivu by měla být jejich práce a jejich výsledky. Nic jiného by nemělo být tím rozhodujícím kritériem. Další důležitou oblastí učitelovy práce, která má svoje neodmyslitelné mravní aspekty je vztah učitele a rodičů. Škola by měla být pomocníkem rodiny v procesu výchovy. Učitel svojí prací ovlivňuje nejen studenty a žáky, ale zprostředkovaně i širší okruh lidí, a to nejvíce rodiče a blízké příbuzenstvo dětí. Z tohoto hlediska je velmi důležitý kontakt učitele s rodiči. Důležitou úlohu v tomto vztahu samozřejmě hrají i studenti a žáci a také rodiče či spíš výsledky žáků ve škole a na druhé straně zájem rodičů o jejich přístup k vlastním dětem, ale i ke škole a učiteli. Složitá je práce učitele se sociálně zaostalými či nepřizpůsobivými rodinami. Vážnou překážkou ve vztahu mezi učitelem a rodiči může také být pedagogická nepřipravenost rodičů na výchovu dětí, případně jejich přesvědčení o výlučné správnosti jejich názorů či výchovných metod.

8.5 Srovnání vybraných etických kodexů

Vzhledem k tomu, že jsem v předchozích kapitolách de facto popsala pouze tři ze čtyř vybraných etických kodexů, provedu v této kapitole srovnání pouze těch, které jsem popsala výše.

Všechny tři etické kodexy si jsou blízké rozsahem. Každý se rozkládá přibližně na dvou stránkách a každý je rozdělen do několika kapitol. Jednotlivé kapitoly jsou ještě členěny na jednotlivé body, které již řeší problematiku jednotlivých kapitol.

V policejním etickém kodexu je kladen důraz především na zásadu zákonitosti, etiky práce, neovlivnitelnosti, neúplatnosti a poctivosti. Etický kodex zdravotnických pracovníků klade

důraz na zásadu zákonitosti, etiky práce, kvality a efektivity. Kodex sociálních pracovníků zase klade velký důraz na zákonitost, etiku práce, kvality a efektivity a odpovědnosti za dobré jméno instituce. Všechny tři etické kodexy je koncentrují především na etiku práce a také společným znakem je zmínka o nezbytnosti dodržování zákonnosti v jednotlivých oblastech. Jak etický kodex sociálních pracovníků, tak etický kodex zdravotnických pracovníků se odkazuje na konkrétní listiny, charty a úmluvy. Dalším společným znakem všech tří kodexů je samozřejmě to, že definuje etické chování příslušníků jednotlivých profesí k cílovým skupinám (u zdravotnických pracovníků to jsou pacienti, u sociálních pracovníků klienti a u policistů je to celá široká veřejnost). Také je ve všech třech kodexech zmíněno, jakým způsobem se mají příslušníci jednotlivých oborů chovat ke svým spolupracovníkům. Je zde uvedeno, že by příslušníci jednotlivých oborů měli spolupracovat a respektovat profesní zkušenosti ostatních. Dalším společným znakem je i ta část kodexů, kde je řečeno, že by se pracovníci jednotlivých profesí měli snažit o zkvalitňování svých znalostí, aby přispívali k rozvoji své profese a zvýšení její odborné úrovně. Všechny tři kodexy se rovněž zmiňují nejen o přístupu k jednotlivým pacientům nebo klientům, ale kodexy říkají i to, jak by se měli příslušníci jednotlivých profesí chovat vůči celé společnosti.

Samozřejmě se výše popsané etické kodexy liší svým obsahem. V etickém kodexu Policie ČR jsou uvedeny i cíle a základní hodnoty PČR, to v sociálním ani zdravotnickém etickém kodexu uvedeno není. Etický kodex sociálních pracovníků zase jako jediný z těchto třech zkoumaných vyzývá své příslušníky k tomu, aby dbali na dobré jméno zařízení a svým jednáním na veřejnosti ho žádným způsobem nepoškozovali.

Výše popsané etické kodexy přikládám jako přílohu č. 1, 2 a 3.

9 ROZHOVORY SE ZÁSTUPCI JEDNOTLIVÝCH PROFESÍ

V této kapitole se pokusím odprezentovat, k jakým výsledkům jsem se dopracovala v rozhovorech se zástupci jednotlivých profesí. Jelikož jsem již výše uvedla, že se učitelé většinou na svých pracovištích s etickými kodexy nesetkávají, se zástupcem učitelé profese jsem nakonec žádný rozhovor nedělala. Postupně jsem se setkala se zástupci tří profesí, se kterými jsem vedla řízený rozhovor. Předem jsem si stanovila 6 otázek, které jsem v průběhu rozhovorů případně doplňovala otázkami rozšiřujícími. Níže uvádím klíčové otázky, které jsem probandům během rozhovoru pokládala, následně uvádím úryvky jejich odpovědí a dále uvádím i stručné vyhodnocení. Přepisy jednotlivých rozhovorů v přílohách neuvádím.

Za jaké situace jste se prvně setkala s etickým kodexem?

Odpověď Věry H.: *„Asi před 10 lety, protože jsme s ním museli být seznámeni. V poslední době se o tomto tématu hodně mluví, a proto jsme se s ním museli seznámit. Máme ho vyvěšený na intranetu, kde přístupný všem zaměstnancům nemocnice.“*

Odpověď paní A.: *„S etickým kodexem jsem se poprvé setkala při nástupu do práce, protože v mé profesi s ním musí být seznámen každý. Bylo tedy asi před 11 lety. Je to nezbytné k tomu, abychom věděli, jak se máme při vykonávání práce chovat ke klientům, k jejich rodinám.“*

Odpověď pana X.: *„Bylo to asi před 20 lety. To se hodně začínalo mluvit o korupci a například o nepřiměřených zásazích policistů, a proto jsme tehdy museli všichni etický kodex alespoň přečíst. Pokud si vzpomínám, museli jsme tehdy absolvovat i nějaký školení o etice.“*

Sociální pracovníce byla se etickým kodexem seznámena hned při nástupu do svého zaměstnání, jelikož to bylo zcela nezbytné pro výkon její práce. Jak zástupce policie, tak zástupkyně zdravotnického oboru s nimi byli blíže seznámeni až v průběhu své kariéry. V rozšířeném rozhovoru mi oba prozradili, že když do práce nastoupili, věděli, že etické kodexy jejich profesí existují, avšak blíže se s nimi seznámili až mnohem déle.

Jak významný je etický kodex ve vaší profesi?

Odpověď Věry H.: *„Etický kodex nám napovídá, jakým způsobem se máme chovat jak k pacientům, tak ke svým spolupracovníkům, a proto si myslím, že je pro zdravotnické pracovníky nezbytný. Během své praxe instrumentářky se přímo s etickým kodexem často nestřetávám, jelikož nepracuji s pacienty tak často jako jiní zaměstnanci nemocnice, ale rozhodně si myslím, že je etický kodex v našem oboru nepostradatelný.“*

Odpověď paní A.: *„Myslím si, že v mé profesi je kodex to nejdůležitější, protože všichni se musíme chovat v souladu s tímto kodexem. Je to nezbytně nutné, aby byla zachována důstojnost a profesionalita při výkonu naší práce. S kodexem se všichni v mojí práci setkáváme často. Ne, že bychom ho každý den četli, ale vždy se k našim klientům musíme chovat velice profesionálně a to tak, jak nám pro právě diktuje etický kodex.“*

Odpověď pana X.: *„Myslím si, že kodex je v naší profesi důležitý, ale taky si myslím, že ne všichni policisté ho četli. Všichni víme, jak se máme při výkonu služby chovat, ale bohužel čím dál tím víc se například v médiích objevují zprávy, že právě policisté se v nějaké situaci nechali někým ovlivnit nebo se nezachovali tak, jak by měli, a to mě utvrzuje v tom, že právě ti ho nikdy neviděli nebo ho prostě ignorují.“*

Myslím si, že etický kodex je velice důležitý ve všech třech zkoumaných profesích. Může se zdát, že v některých profesích je etický kodex důležitější než v jiných profesích. Je to však rozhodně ovlivněné i konkrétní pracovní pozicí, kterou proband vykonává. Z odpovědí mi vyplývá, že etický kodex hraje velmi důležitou roli v sociálních službách, konkrétně u vychovatelek, které se starají o mentálně postižené a jiné zdravotně znevýhodněné osoby. U zdravotnických pracovníků je etický kodex rozhodně také velmi důležitý, ale možná právě proto, že jsem si vybrala instrumentářku, která se více než s pacienty střetává s jinými zdravotnickými pracovníky, není pro ni část věnující se přístupu zdravotnických pracovníků přímo k pacientům tak významný. U policistů by měl být etický kodex také velmi důležitý, ale bohužel se přímo policisté ve své praxi s ním příliš často neseťkávají.

Víte, co všechno je v etickém kodexu uvedeno?

Odpověď Věry H.: *„Vím, že je v kodexu převážně řešeno to, jak se máme my jako zaměstnanci nemocnice chovat k pacientům. Myslím, že je tam něco i o Chartě lidských*

práv. Je tam, že nesmíme určitě nikoho diskriminovat a tak. Taky, že se máme chovat profesionálně a máme vycházet dobře s kolegy.“

Odpověď paní A.: “ Je tam například jakým způsobem se sociální pracovník musí chovat ke klientům. Že je nesmí dostávat do situace, kdy se mohli cítit ponižováni nebo uráženi pro svoje postižení. Musíme se k nim chovat empaticky. Musíme k nim přistupovat rovnoprávně bez ohledu na jejich rasu, náboženství a tak. Důležité je, i jak se mají chovat k sobě spolupracovníci navzájem. Je tam řešena i dokumentace pacientů, a že nesmíme o jejich stavu mluvit venku, jako s cizími lidmi. Musíme zachovávat mlčenlivost i u bývalých klientů.“

Odpověď pana X.: „Policejní etický kodex je hlavně o tom, že každý policista musí dodržovat a prosazovat zákony ČR a chránit pořádek. Měl by být profesionální, bezúhonný a neúplatný. Měl by používat donucovací prostředky jen v krajních situacích a vždy v souladu se zákonem. Žádný policajt taky nesmí o své práci mluvit s veřejností, a to ani doma nebo v hospodě, prostě nikde.“

Jelikož jsem se s probandy na rozhovorech domlouvala celkem hodně dopředu a všichni věděli, jaké je téma mé bakalářské práce, jelikož mi právě oni sháněli etické kodexy ve svých profesích. Myslím si, že se všichni na plánovaný rozhovor svědomitě připravili a všichni si etický kodex své profese dopředu přečetli. Tudiž ani jeden nebyl touto otázkou překvapen a všichni pohotově odpovídali. Osobně si myslím, že sociální pracovnice paní A. měla největší znalosti o etickém kodexu svojí profese, jelikož o něm mluvila v souvislosti se vším, co vlastně v práci vykonává.

Jaký má etický kodex vliv na kompetence, které na své pozici máte?

Odpověď Věry H.: „Moje práce spočívá v týmovém přístupu ke svým spolupracovníkům. Musíme navzájem spolupracovat a doplňovat se. Jsme povinni upozorňovat na případné chyby svým spolupracovníkům, protože by jejich případné zanedbání mohlo ohrozit život pacienta. Například, když sama udělám nějakou chybu, musím se k ní přiznat a napravit ji. Nesmím například zapomenout spočítat nástroje, spotřebované roušky, nesmím zaměnit roztoky, musím dbát na správné uložení pacienta. V mé práci je kladen velký důraz i na to, že jsme vázáni lékařským tajemstvím a nesmíme vynášet či sdělovat informace o zdravotním stavu pacientů. Etický kodex je ve zdravotnictví důležitý, ale moje kompetence

instrumentářky mi spíš diktuje moje pracovní smlouva, ve které je přesně vymezeno, co a jak mám dělat.“

Odpověď paní A.: *„Etický kodex má na moje kompetence de facto klíčový vliv. Všichni se musíme chovat tak, jak nám to kodex umožňuje, a žádné výjimky nejsou možné.“*

Odpověď pana X.: *„Myslím si, že etický kodex policistů je zásadní. Kodex nám říká, jak se máme chovat, co si můžeme a co si nemůžeme dovolit. Říká nám, jaké máme závazky, a to ať už k vůči společnosti, nebo vůči spolupracovníkům.“*

Ve všech třech oblastech jsou dozajista etické kodexy velmi důležité a mají nemalý vliv na kompetence zaměstnanců daných profesí. Všechny tři etické kodexy skutečně říkají, jak se příslušníci těchto profesí mají chovat a jak se chovat nemají. To významně ovlivňuje jejich kompetence. Pouze u instrumentářky, kterou jsem si vybrala, jakožto zástupce zdravotnických pracovníků, připouští, že etický kodex ve zdravotnictví více ovlivňuje kompetence jiných zaměstnaneckých pozic.

Setkal/a jste se někdy se situací, ve které jste musela řešit etické dilema? Popište, jak jste situaci řešil/a.

Odpověď Věry H.: *“V naší práci jsme povinni držet lékařské tajemství a nevynášet informace o zdravotním stavu pacientů. Jelikož bydlím v ne příliš velkém městě, občas se v rozhovoru se svými známými dostaneme na člověka, kterého třeba oba známe. A on prohodí, že byl na operaci a já bych k tomu chtěla něco říct, ale nemohu. To se mi stává docela často. Myslím, že to je běžná věc, kterou řeší všichni zaměstnanci nemocnice.“*

Odpověď paní A.: *„V mé práci se s takovými situacemi setkávám docela často. Například jsem se dostala do pře s jednou maminkou jedné naší klientky, kdy ona sama jí začala snižovat dávky léků. V té situaci jsem se jí snažila usměrňovat, a měla jsem jí sto chutí říct něco ostřejšího, ale jelikož se musím chovat stále profesionálně nejen ke klientům samotným, ale i jejich rodičům, musela jsem jí vše vysvětlit v klidu. Také často řešíme takové situace, že klienti pozměňují informace, které někde slyší, nebo si i hodně vymýšlí a pak to někde řeknou. Potom se my jako sociální pracovníci dostáváme do nepříjemných situací, které musíme řešit. Taky je nám nařizováno, abychom dospělým klientům vykali, ale někteří klienti sami to nemají rádi, a pak se rozhodují, jestli takovému klientovi budu vykat nebo tykat. Také musíme držet mlčenlivost vůči našim klientům a nikde nesmíme*

mluvit o jejich postižení, nebo aktuálním zdravotním stavu. Občas když se mě doma zeptají, jak bylo v práci, tak bych jim to chtěla všechno vyprávět, ale vlastně nesmím.“

Odpověď pana X.: „Práce policisty je plná takových dilemat. Často se nás například lidé ptají, jestli jsme zjistili něco nového v tom a v tom případě a některým se vážně těžko vysvětluje, že takovýto informace nesmíme vynášet, a že vlastně nesmíme vůbec mluvit o případech. S tímto dilematem se asi setkává policajt dennodenně.“

Profese zdravotních pracovníků, sociálních pracovníků i policistů je každý den naplňována nějakými dilematy. Všichni tři probandi v rozhovoru uvedli, že se často setkávají s etickým dilematem, který se týká toho, že jsou vázáni mlčenlivostí a nesmí o některých věcech mluvit s neoprávněnými osobami. Všichni však mimo rozhovor přiznali, že se tato zásada v praxi často porušuje.

Jakým způsobem je ve vaší profesi kontrolováno, zda jsou dodržovány zásady etického kodexu?

Odpověď Věry H.: „Jelikož pracujeme v týmu, kontrolujeme se navzájem. Mou práci instrumentářky, de facto kontroluje lékař, kterému nástroje podávám. S jinými kontrolami se během své práce většinou nepotkávám. Jednou za čas se musí nemocnice akreditovat, a v ten čas jsou na naše pracoviště připouštěny osoby, které kontrolují činnost nemocnice jako celku.“

Odpověď paní A.: „U nás funguje sebekontrola. Kontrolujeme se jako spolupracovníci navzájem. Občas jsme kontrolováni z kraje nebo prostě nadřízení, kteří sledují, jak se chováme a jak pracujeme.“

Odpověď pana X.: „Práce policistů je stále kontrolována. Kontrolujeme se jak navzájem jakožto kolegové, nadřízení kontrolují své podřízené. V případě, že přijde například nějaké udání, že někdo z policistů pochybil a překročil své kompetence, vyšetřují vše příslušné orgány.“

Ve vybraných profesích, funguje jak sebekontrola, tak kontrola spolupracovníky navzájem, tak kontrola příslušnými nadřízenými.

ZÁVĚR

Domnívám se, že jsem hned na začátku při stanovení rozsahu této bakalářské práce měla, jak se lidově říká „velké oči“, když jsem se chtěla zaměřit hned na 4 až 5 profesí, ve kterých jsem chtěla zkoumat vliv etických kodexů na kompetence pracovníků v jednotlivých profesích. Právě kvůli tomu jsem se nemohla jednotlivým profesím a jejich etickým kodexům věnovat více do hloubky.

Na začátku jsem vymezila základní pojmy, které se etiky a etických kodexů neodmyslitelně týkají. K tomu jsem se snažila využívat různé autory. V práci jsem striktně neoddělovala teoretickou a praktickou část.

Tato bakalářská práce se zaměřuje na objasnění vlivu etických kodexů na kompetence ve vybraných profesích. Konkrétně se jedná o etický kodex policistů ČR, etický kodex zdravotnických pracovníků nelékařských oborů, etický kodex sociálních pracovníků a etický kodex učitelů. Výzkum této práce jsem nejdříve zaměřila na popis vybraných etických kodexů a jejich následné srovnání. Z toho si může čtenář této práce vytvořit jasnou představu o obsahu jednotlivých etických kodexů. Jelikož jsem zjistila, že učitelé svůj vlastní etický kodex většinou nemívají a je na škole, jestli kodex vytvoří nebo ne, nakonec jsem etický kodex učitelů nepopisovala, jelikož jsem ve svém okolí nenašla školu, která by svůj etický kodex měla. Abych byla upřímná, fakt, že učitelé nemají jasně vymezení etický kodex, mě docela překvapil. Domnívala jsem se, že v dnešní době, kde se každý ohání pravidly a normami bude i v této profesi jasně vymezeno, jaké konkrétní kompetence učitel má. Podle samotných pedagogů (se kterými jsem o této problematice mluvila), však existence tohoto kodexu potřebná není. Podle nich jsou již studentům pedagogických fakult během studia vštěpovány hodnoty a postoje, které by měl každý, kdo se bude věnovat učitelské profesi, zaujímat.

Poté co jsem vybrané etické kodexy popsala, porovnávala jsem oblasti, ve kterých se tyto kodexy shodují, a ve kterých se odlišují.

Všechny tři etické kodexy si jsou blízké rozsahem. Každý se rozkládá přibližně na dvou stránkách a každý je rozdělen do několika kapitol. Jednotlivé kapitoly jsou ještě členěny na konkrétní body, které již řeší problematiku příslušných kapitol.

V policejním etickém kodexu je kladen důraz především na zásadu zákonitosti, etiky práce, neovlivnitelnosti, neúplatnosti a poctivosti. Etický kodex zdravotnických pracovníků klade důraz na zásadu zákonitosti, etiky práce, kvality a efektivity. Kodex sociálních pracovníků zase klade velký důraz na zásadu zákonitosti, etiku práce, kvality a efektivity a odpovědnosti za dobré jméno instituce. Všechny tři etické kodexy se koncentrují především na etiku práce a také společným znakem je zmínka o nezbytnosti dodržování zákonnosti v jednotlivých oblastech. Jak etický kodex sociálních pracovníků, tak etický kodex zdravotnických pracovníků se odkazuje na konkrétní listiny, charty a úmluvy. Dalším společným znakem všech tří kodexů je samozřejmě to, že definuje etické chování příslušníků jednotlivých profesí k cílovým skupinám (u zdravotnických pracovníků to jsou pacienti, u sociálních pracovníků klienti a u policistů je to celá široká veřejnost). Také je ve všech třech kodexech zmíněno, jakým způsobem se mají příslušníci jednotlivých oborů chovat ke svým spolupracovníkům. Je zde uvedeno, že by příslušníci jednotlivých oborů měli spolupracovat a respektovat profesní zkušenosti ostatních. Dalším společným znakem je i ta část kodexů, kde je řečeno, že by se pracovníci jednotlivých profesí měli snažit o zkvalitňování svých znalostí, aby přispívali k rozvoji své profese a zvýšení její odborné úrovně. Všechny tři kodexy se rovněž zmiňují nejen o přístupu k jednotlivým pacientům nebo klientům, ale kodexy říkají i to, jak by se měli příslušníci v jednotlivých profesích chovat vůči celé společnosti.

Samozřejmě se výše popsané etické kodexy liší svým obsahem. V etickém kodexu Policie ČR jsou uvedeny i cíle a základní hodnoty PČR, to v sociálním ani zdravotnickém etickém kodexu uvedeno není. Etický kodex sociálních pracovníků zase jako jediný z těchto třech zkoumaných vyzývá své příslušníky k tomu, aby dbali na dobré jméno zařízení a svým jednáním na veřejnosti ho žádným způsobem nepoškozovali.

Na základě řízeného rozhovoru se zástupci vybraných profesí jsem se pokusila zjistit, do jaké míry skutečně etické kodexy daných profesí ovlivňují kompetence jednotlivých pracovníků. Pro řízení polostrukturovaný rozhovor jsem si stanovila 6 základních otázek, na které jsem se postupně probandů ptala a na které jsem postupně nabalovala otázky jiné.

Rozhovory jsem postupně zjišťovala, kdy a za jaké situace se probandi poprvé s etickým kodexem své profese setkali, jaký má etický kodex význam pro probandovu profesi, znalost obsahu etického kodexu, jaký skutečný vliv má etický kodex na kompetence probanda, jaká etická dilemata musí při své profesi nejčastěji řešit a jakým způsobem je kontrolováno, zda je etické chování pracovníky dodržováno při výkonu jejich práce.

Z těchto rozhovorů jsem zjistila, že pro všechny tři zkoumané profese je etický kodex velice důležitý, avšak do styku s ním se zaměstnanci některých oborů dostávají více než zaměstnanci oborů jiných.

Jako zástupce zdravotnických pracovníků jsem si vybrala instrumentářku, která pracuje v jedné jihočeské nemocnici. Jako instrumentářka se více než do přímého styku a komunikace s pacienty dostává do kontaktu s lékaři a ostatními kolegy na operačním sále. Z rozhovoru s ní vyplývá, že právě její pracovní pozice tolik etickým kodexem ovlivněna není, ale to neznamená, že se etickým kodexem neřídí.

Jako zástupce sociálních pracovníků jsem si vybrala paní, která již dlouhá léta pracuje ve stacionáři, který je určen pro osoby s mentálním postižením. Ve své profesi se s etickým kodexem setkává dennodenně, ačkoliv ne přímo. Etický kodex, kterým se musí ve své profesi řídit, vysloveně diktuje, jak se musí při práci chovat. Říká, co si v jaké situaci může nebo nemůže dovolit. Z celého rozhovoru jsem nabyla dojmu, že etický kodex pro výkon této práce je skutečně nezbytný.

Jako zástupce policistů jsem pro svůj výzkum měla k dispozici pána, který se jako policista živil celý život. Tento pán uznal, že pro práci policisty je etický kodex důležitý, jelikož definuje, jaké kompetence policisté mají. Zároveň však přiznal, že řada jeho kolegů se s etickým kodexem přímo nikdy nesešla.

Je zřejmé, že etické kodexy jsou ve zkoumaných profesích důležité. Záleží však jak na konkrétní pozici, tak na přístupu nadřízených, jakým způsobem své podřízené s etickým kodexem seznamují. Myslím si, že v některých profesích by se měli zaměstnanci se svými etickými kodexem seznamovat více, a také by asi neuškodilo, kdyby bylo více kontrolováno, jestli jsou zásady etických kodexů dodržovány.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- AZENBACHER, A.: *Křesťanská sociální etika: Úvod a principy*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004, ISBN: 80-7325-030-6
- BANKS, S.: *Ethics and values in social work*, New York: British Association of Social Workers: PALGRAVE, 2001, ISBN: 0-333-94798-3
- CAKIRPALOGLU, P.: *Psychologie hodnot, Přehled pro humanitní obory*, Votobia, 2004, ISBN: 80-7220-195-6
- DOLISTA, J., JEŽEK, R.: *Etika zaměstnance veřejné správy*, Vysoká škola evropských a regionálních studií, České Budějovice, 2006, ISBN: 80-86708-20-9
- DOROTÍKOVÁ, S.: *Etika. Příspěvek k etice jednání*, Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 2005, ISBN: 80-7290-238-5
- DOROTÍKOVÁ, S.: *Filosofie hodnot. Problémy lidské existence, poznání a hodnocení*, Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 1998, ISBN: 80-86039-79-X
- FISCHER, O., MILFAIT, R. A KOL.: *Etika pro sociální práci*, Vyšší odborná škola sociálně pedagogická a teologická, Brno, 2010, ISBN: 978-80-904137-7-1
- GLUCHMAN, V.: *Úvod do etiky*, Tribun EU, 2011, ISBN: 978-80-263-0026-7
- HENDL, J.: *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*, Praha: Portál, 2008, ISBN: 978-80-7367-485-4
- JANDOUREK, J.: *Sociologický slovník*, Portál, Praha 2001, ISBN: 80-7178-535-0
- JANKOVSKÝ, J.: *Etika pro pomáhající profese*, Praha, Triton, 2003, ISBN: 80-7254-329-6
- JANOTOVÁ, H.: *Profesní etika*, Erolex Bohemia s. r. o., Praha 2005, s. 95, ISBN: 80-86861-42-2
- LUKNIČ, A. S.: *Štvrtý rozmer podnikania – etika*. SAP – Slovak academic press, Bratislava 1994, s. 342, ISBN: 80-85665-30-1
- MATOUŠEK, O.: *Metody a řízení sociální práce*, Praha: Portál, 2003, ISBN: 807178-548-2

- NEČASOVÁ, M.: *Úvod do filozofie a etiky v sociální práci*, Masarykova univerzita, Brno 2001, s. 98, ISBN: 80-210-2673-01
- PERGLER, P. a kol.: *Vybrané techniky sociologického výzkumu*, Praha: Svoboda, 1969
- REICHEL, J.: *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*, Vyd. 1, Praha: Grada, 2009, ISBN: 978-80-2473-006-6
- REMIŠOVÁ, A.: *Etické kodexy*, Bratislava: Ekonóm, 1998, ISBN: 80-225-0952-3
- ROBINSON, D., GARRATT, CH.: *Etika*, Portál, s. r. o., Praha 2004, ISBN 80-7178-941-0
- SEKNIČKA, P.: *Etické řízení ve firmě*, Praha: Grada Publishing, 2007, ISBN: 978-80-247-1621-3
- SKOBLÍK, J.: *Přehled křesťanské etiky*, Praha: Karolinum, 2004, ISBN: 80-7184-357-1
- SOKOL, J.: *Malá filosofie člověka a Slovník filosofických pojmů*, Praha: Vyšehrad, 1989
- ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K., a kol.: *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*, Praha: Portál, 2007, ISBN: 978-80-7367-313-0
- VAJDA, J.: *Etika*, Enigma, Nitra 1995, s. 203, ISBN: 80-85471-23-X,

PŘÍLOHY

Etický kodex Policie České republiky

Príslušníci Policie České republiky, vědomi si svého poslání, spočívajícího ve službě veřejnosti, založeného na úctě a respektu k lidským právům, vyjadřují následující principy, jež chtějí sdílet a dodržovat.

1. Cílem Policie České republiky je

- a. chránit bezpečnost a pořádek ve společnosti,
- b. prosazovat zákonnost,
- c. chránit práva a svobody osob,
- d. preventivně působit proti trestné a jiné protiprávní činnosti a potírat ji,
- e. usilovat o trvalou podporu a důvěru veřejnosti.

2. Základními hodnotami Policie České republiky je

- a. profesionalita,
- b. nestrannost,
- c. odpovědnost,
- d. ohleduplnost,
- e. bezúhonnost.

3. Závazkem Policie České republiky vůči společnosti je

- a. prosazovat zákony přiměřenými prostředky s maximální snahou o spolupráci s veřejností, státními a nestátními institucemi,
- b. chovat se důstojně a důvěryhodně, jednat se všemi lidmi slušně, korektně a s porozuměním a respektovat jejich důstojnost,
- c. uplatňovat rovný a korektní přístup ke každé osobě bez rozdílu, v souladu s respektováním kulturní a hodnotové odlišnosti příslušníků menšinových skupin všude tam, kde nedochází ke střetu se zákony,
- d. při výkonu služby jednat taktně, korektně a vhodně uplatňovat princip volného uvážení,
- e. používat donucovacích prostředků pouze v souladu se zákonem; nikdy nezacházet s žádnou osobou krutě, nehumánně či ponižujícím způsobem,
- f. nést odpovědnost za každou osobu, která byla omezena Policií České republiky na osobní svobodě,
- g. zachovávat mlčenlivost o informacích zjištěných při služební činnosti,
- h. zásadně odmítat jakékoliv korupční jednání, netolerovat tuto protizákonnou činnost u jiných příslušníků Policie České republiky, odmítnout dary nebo jiné výhody, jejichž přijetím by mohlo dojít k ovlivnění výkonu služby,
- i. zásadně se vyhýbat jakémukoliv jednání, které by mohlo být střetem zájmů

4. Závazkem vůči ostatním příslušníkům Policie České republiky je

- a. usilovat o otevřenou a partnerskou spolupráci,
- b. dbát, aby vztahy byly založeny na základě profesní kolegiality, vzájemné úcty, respektování zásad slušného a korektního jednání; jakékoliv formy šikanování a obtěžování ze strany spolupracovníků či nadřízených jsou vyloučeny,
- c. netolerovat ani nekryt podezření z trestné činnosti jiných příslušníků Policie České republiky a trestnou činnost neprodleně oznámit; stejně tak netolerovat ani jiné jejich protiprávní jednání či jednání, které je v rozporu s Etickým kodexem Policie České republiky.

5. Osobním a profesionálním přístupem příslušníků Policie České republiky je

- a. nést osobní odpovědnost za svoji morální úroveň a svůj profesionální výkon,
- b. chovat se bezúhonně ve službě i mimo ni tak, aby důstojně reprezentovali Policii České republiky svým jednáním, vystupováním i zevnějškem.

Každý příslušník Policie České republiky, který jedná v souladu se zákonem a Etickým kodexem Policie České republiky, si plně zaslouží úctu, respekt a podporu společnosti, jejíž bezpečnost chrání i s nasazením vlastního života.

Etický kodex zdravotnického pracovníka nelékařských oborů

Etické zásady zdravotnického pracovníka nelékařských oborů

- Zdravotnický pracovník nelékařských oborů (dále jen „zdravotnický pracovník“) při své práci zachovává úctu k životu, respektuje lidská práva a důstojnost každého jednotlivce bez ohledu na věk, pohlaví, rasu, národnost, víru, politické přesvědčení a sociální postavení.
- Zdravotnický pracovník dbá na dodržování Úmluvy o lidských právech a biomedicině, na dodržování práv pacientů, tak jak jsou vyjádřena v Chartě práv pacientů a v Chartě práv hospitalizovaných dětí.
- Zdravotnický pracovník je povinen přistupovat ke své práci s veškerou odbornou schopností, kterou má, s vědomím profesionální odpovědnosti za podporu zdraví, prevenci nemocí, za obnovu zdraví a zmírňování utrpení, za příspěvek ke klidnému umírání a důstojné smrti.
- Zdravotnický pracovník poskytuje zdravotní péči jednotlivcům, rodinám, skupinám a spolupracuje s odborníky jiných oborů. Při poskytování zdravotní péče vždy nadřazuje zájmy těch, kterým poskytuje péči, nad zájmy své.
- Zdravotnický pracovník je povinen chránit informace o těch, kterým poskytuje své služby, bez ohledu na způsob, jakým jsou tyto informace získávány, shromažďovány a uchovávány. Povinnou zdravotnickou dokumentaci vede pečlivě a pravdivě, chrání ji před zneužitím a znehodnocením.
- Zdravotnický pracovník aktivně prohlubuje znalosti o právních předpisech platných pro jeho profesi a dodržuje je.
- Zdravotnický pracovník nesmí podřizovat poskytování zdravotní péče komerčním zájmům subjektů, působících v oblasti zdravotnictví.

Zdravotnický pracovník a spoluobčané

- Zdravotnický pracovník při poskytování zdravotní péče respektuje životní hodnoty občanů, jejich životní zvyky, duchovní potřeby a náboženské přesvědčení a snaží se vytvářet podmínky zohledňující individuální potřeby jednotlivců.
- Zdravotnický pracovník v rozsahu své odbornosti a pravomocí poskytuje občanům informace, které jim pomáhají převzít spoluzodpovědnost za jejich zdravotní stav a případnou léčbu.
- Zdravotnický pracovník považuje informace o pacientech za důvěrné a je si vědom povinnosti zachovávat mlčenlivost o skutečnostech, o nichž se dozvěděl v souvislosti s výkonem svého povolání.
- Zdravotnický pracovník při poskytování zdravotní péče dbá v maximální možné míře o zajištění intimity.
- Zdravotnický pracovník nesmí zneužít ve vztahu k nemocnému jeho důvěru a závislost jakýmkoliv způsobem (PRO).

Zdravotnický pracovník se snaží při poskytování zdravotní péče docílit vztahu založeného na důvěře, který ctí práva pacienta, reaguje na aktuální rozpoložení pacienta, současně jsou respektována práva a povinnosti zdravotnického pracovníka jako poskytovatele zdravotní péče.

Zdravotnický pracovník a praxe

Zdravotnický pracovník poskytuje zdravotní péči v rozsahu své odbornosti a pravomocí, s potřebnou mírou autoregulace a empatie.

Zdravotnický pracovník aktivně usiluje o vlastní odborný, osobní a intelektuální růst po celou dobu svého profesionálního života a své nové znalosti a dovednosti se snaží využít v praxi.

Zdravotnický pracovník usiluje o co nejvyšší kvalitu a úroveň poskytované zdravotní péče.

Zdravotnický pracovník poskytne nezbytně nutnou zdravotní péči i nad rámec svých pravomocí, pokud ji nemůže poskytnout způsobilý zdravotnický pracovník a pokud nebezpečí, které plyne z prodlení, je větší než možné nebezpečí plynoucí z nedostatečných znalostí a dovedností zdravotnického pracovníka.

Zdravotnický pracovník jedná a vystupuje tak, aby jeho chování přispělo k udržení prestiže a zvyšování společenského uznání zdravotnických povolání.

Zdravotnický pracovník při přebírání úkolu i při pověřování úkolem zodpovědně zvažuje kvalifikaci svou i ostatních zdravotnických pracovníků.

Zdravotnický pracovník a společnost

Zdravotnický pracovník působí na zdravotní uvědomění jednotlivců při poskytování zdravotní péče. Podle svých odborných schopností se podílí na podporování a šíření zásad zdravého života, zásad ochrany životního prostředí, objasňování problémů spojených s péčí o poškozené zdraví lidí.

Zdravotnický pracovník spolupracuje při těch aktivitách, které směřují ke zlepšení zdravotního a sociálního prostředí v životě lidí.

Zdravotnický pracovník a spolupracovníci

Zdravotnický pracovník spolupracuje v rámci mezioborového týmu s ostatními odborníky tak, aby byly splněny všechny cíle plánu komplexní zdravotní péče o pacienta.

Zdravotnický pracovník respektuje znalosti a zkušenosti svých kolegů i spolupracovníků jiných odborností.

Zdravotničtí pracovníci se navzájem podporují ve svých odborných rolích a aktivně rozvíjejí úctu k sobě i druhým.

Zdravotnický pracovník vystupuje, podle aktuální situace, jako ochránce pacienta, zejména pokud je péče o něho ohrožena nevhodným chováním nebo jednáním jiného zdravotníka či osoby.

Zdravotnický pracovník a profese

- Zdravotnický pracovník je odpovědný za kvalitu jím poskytované zdravotní péče a za co nejvyšší odbornou úroveň svého vzdělávání.
- Zdravotnický pracovník dbá na udržování a zvyšování prestiže své profese.
- Zdravotnický pracovník se neustále snaží o rozvoj své profese, o rozvoj svého profesního zaměření a zvýšení své odborné úrovně.

Etický kodex sociálních pracovníků Stacionáře

Porozumět si neznamena přizpůsobit se jedni druhým, ale pochopit navzájem svou identitu.

Václav Havel

Základní ustanovení

- Pracovníci respektují jedinečnost každého uživatele bez ohledu na jeho původ, etnickou příslušnost, zdravotní a mentální stav, sexuální orientaci, ekonomickou a sociální situaci, náboženské a politické přesvědčení a bez ohledu na to, jakým způsobem se podílí na životě společnosti.
- Pracovníci organizace jsou povinni dodržovat Ústavu ČR, zákony tohoto státu a závazné předpisy pro výkon jejich povolání. Pracovníci dbají na dodržování lidských práv u skupin i jednotlivců v souladu s „Deklarací práv mentálně postižených osob“, s „Chartou lidských práv Spojených národů“, s „Listinou základních práv a svobod“ a s „Úmluvou o právech dítěte“.
- Jakákoliv forma diskriminace je nepřijatelná.

Pravidla etického chování ve vztahu k uživateli služeb

- Pracovníci chrání soukromí uživatele a respektují důvěrnost informací, osobní data a citlivé údaje vyžadují jen v rozsahu nezbytně nutném za účelem zkvalitnění péče.
- Pracovníci jednájí s uživatelem jako s jedincem s určitou historií, životními zkušenostmi, schopnostmi a dovednostmi a podle toho plánují pro uživatele službu, která tomuto odpovídá.
- Pracovníci chrání uživatele před ponižováním a zneužíváním.
- Pracovníci chrání uživatele před ponižováním a zneužíváním.
- Pracovníci přistupují k uživateli s pochopením, empatií a trpělivostí.
- Pracovníci vedou uživatele k vědomí odpovědnosti sám za sebe a možných důsledcích jeho rozhodnutí.
- Pracovníci podporují uživateli schopnosti a dovednosti a nezdůrazňují jeho nedostatky.
- Pracovníci poskytují uživateli pouze nezbytně nutnou podporu, uměle nevytváří jeho závislost na službě a instituci.
- Pracovníci hledají možnosti, jak v co nejvyšší možné míře zachovat jeho původní vazby se svým okolním světem.
- Pracovníci ponechávají uživateli právo na přiměřená rizika, zabezpečují všechny předvídatelné okolnosti, které mohou být pro uživatele ohrožující.
- Pracovníci uživatele nelitují pro jeho postižení a omezené možnosti, nevyvolávají milosrdenství, ale usilují o minimální vliv handicapu na kvalitu života uživatele.
- Pracovníci pružně přizpůsobují poskytované služby uživateli a ne uživatele službě.

- Pracovníci se před uživatelem a před jinými uživateli o jeho osobě negativně nevyjadřují.

Pravidla etického chování ve vztahu ke svým kolegům

- Pracovníci jsou povinni při předávání služby kolegům poskytnout všechny důležité informace o psychickém, fyzickém či zdravotním stavu klienta, které by jakkoli mohly ohrozit kvalitu poskytované péče.
- Pracovníci respektují znalosti a dovednosti svých kolegů a ostatních odborných pracovníků.
- Pracovníci respektují rozdílné názory a praktické činnosti svých kolegů.
- Pracovníci mají nárok na kritické připomínky vůči spolupracovníkům, které však vyjadřují na vhodném místě a vhodným způsobem. Je nepřípustné tyto připomínky řešit před uživateli služeb.
- Pracovníci jsou povinni vyhledávat a rozšiřovat spolupráci s ostatními kolegy za účelem zkvalitnění života uživatele.

Pravidla etického chování ve vztahu ke svému zaměstnavateli

- Pracovníci dbají na udržování a zvyšování prestiže svého povolání.
- Pracovníci odpovědně plní své povinnosti, které vyplývají z pracovního vztahu.
- Pracovníci při jednání se svým nadřízeným vystupují jako partneři a vzájemně se respektují.
- Pracovníci se snaží o zvyšování odborné úrovně, nových přístupů a metod a jsou zodpovědní za své celoživotní vzdělávání.
- Pracovníci jsou povinni respektovat příkazy nadřízených, řídit se všemi směrnici a dalšími platnými předpisy organizace.
- Pracovníci se snaží ovlivňovat pracovní postupy s ohledem na co nejvyšší úroveň poskytovaných služeb.
- Pracovníci dbají na dobré jméno zařízení a svým jednáním na veřejnosti ho žádným způsobem nepoškozují.

Pravidla etického chování ve vztahu vůči společnosti

- Pracovníci podporují změny postojů společnosti a odstraňování předsudků vůči zařízení.
- Pracovníci se snaží o posílení pozitivního přístupu veřejnosti k zařízení.
- Pracovníci přispívají k začleňování uživatelů do běžné společnosti.
- Pracovníci se chovají k uživateli dle etických pravidel a dávají tak příklad široké veřejnosti.

Všichni pracovníci jsou povinni podniknout odpovídající kroky, pokud je kdokoli z uživatelů ohrožen, nebo vystaven ponižujícímu jednání – ať už toto jednání hrozí od spolupracovníka nebo kterékoli jiné osoby.